

**Глухівський національний
педагогічний університет
імені Олександра Довженка:
150 років розвитку**

Монографія

Глухів - 2024

УДК 378.4(477.52-21)ГНПУ
Г 55

*Рекомендовано до друку та розповсюдження вченою радою
Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка
(протокол № 3 від 23 жовтня 2024 року)*

Рецензенти:

Віктор КОЦУР - академік НАПН України; доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії і культури України та спеціальних історичних дисциплін Університету Григорія Сковороди в Переяславі, заступник голови Національної спілки краєзнавців України, заслужений працівник освіти України;

Сергій Дегтярьов – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії Сумського державного університету, в.о. голови Сумської обласної організації національної спілки краєзнавців України.

Наукова редакція:

Олександр Курок – доктор історичних наук, професор, в.о. ректора Глухівського НПУ ім. О. Довженка;

Наталія Ткаченко – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків Глухівського НПУ ім. О. Довженка;

Андрій Гриценко – доктор педагогічних наук, доцент, директор Навчально-наукового інституту філології та історії Глухівського НПУ ім. О. Довженка.

Г 55 **Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка: 150 років розвитку:** монографія / за ред. Олександра Курка, Наталії Ткаченко, Андрія Гриценка. Глухів. 2024. 626 с.

ISBN 978-966-376-130-5

У монографії узагальнено та висвітлено основні віхи діяльності Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка від часів його заснування до сьогодення.

Видання присвячено 150-й річниці з дня заснування закладу і адресовано науково-педагогічним працівникам, здобувачам освіти, історикам та широкому колу читачів.

УДК 378.4(477.52-21)ГНПУ

ISBN 978-966-376-130-5

© Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2024
© ФОП Цьома С.П., 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА..... 7

**РОЗДІЛ 1. ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА: У ПОШУКАХ
ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГА..... 9**

*Крижанівський В. М. З історії становлення та розвитку
учительського інституту в Глухові (1874–1954 рр.) 9*

*Гриценко А. П. Діяльність Глухівського педагогічного інституту в
1954–2000 рр. 36*

*Зінченко В. П. Функціонування Глухівського державного
педагогічного університету у 2001–2009 рр..... 62*

*Біліченко П. Г. Нова доба в становленні Глухівського
національного педагогічного університету імені Олександра
Довженка (2009 р.– сьогодні).....78*

*Хроленко М. В. Традиції та інновації в підготовці майбутніх
педагогів.....95*

*Ткаченко Н. М. До нових наукових вершин та міжнародного
співробітництва108*

**РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЧНА ТА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА В
КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА
ДОВЖЕНКА 127**

*Курок В. П., Хоруженко Т. А. Глухівський учительський інститут
як фундатор технологічної освіти в закладах вищої освіти.....127*

*Курок В. П., Гриценко А. П., Ткаченко Н. М. Історія факультету
технологічної і професійної освіти..... 147*

Самусь Т. В. Підготовка педагогів професійного навчання в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка: від історії до сучасності..... 191

Курок В. П., Бурчак С. О. Розвиток творчості майбутнього вчителя як чинник його успішної професійної діяльності в умовах сьогодення..... 207

РОЗДІЛ 3. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ У НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОМУ ІНСТИТУТІ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ОСВІТНІХ ЗМІН.....221

Курок О. І. 150-річна традиція підготовки вчителів початкових класів у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка..... 221

Зенченко Т. Ф., Собко В. О., Вишник О. О., Литвинов А. С., Мозуль І. В., Непомняща Г. І., Решетняк В. Ф. Практико-орієнтована методична підготовка вчителів початкових класів: традиції, досвід, інновації..... 241

Бірюк Л. Я., Поліщук В. М., Тюльпа Т. М., Біліченко П. Г. Психолого-педагогічна підготовка фахівців: історичний та сучасний контекст..... 277

РОЗДІЛ 4. ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНА ОСВІТА В ГЛУХІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА: ВІД ТРАДИЦІЙ ДО ІННОВАЦІЙ312

Мегем О. М. Факультет природничої і фізико-математичної освіти: становлення і розвиток (1874-2001 рр.)..... 312

Луценко О. І., Хлонь Н. В., Сухойваненко Л. М. Міщенко С. М. Біографії-персоналії факультету природничої і фізико-математичної освіти..... 330

Грудинін Б. О. Підготовка вчителів фізики та природознавства до проведення дослідницької діяльності в школі (початок ХХ століття).....368

Коренева І. М. Інноваційні процеси природничо-математичної освіти: сьогодення та перспективи..... 378

РОЗДІЛ 5. ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ФІЛОЛОГІЇ ТА ІСТОРІЇ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА406

Гриценко А. П. Історичний аспект виникнення та становлення Навчально-наукового інституту філології та історії.....406

Гоголь Н. В., Гричаник Н. І., Клейменова Т.В., Лучкіна–Загородня Л. В., Медвідь Н. С. Становлення та розвиток фахової підготовки вчителів мовно-літературної освітньої галузі в Навчально-науковому інституті філології та історії..... 432

Гриценко А. П., Прокопчук В.С. Трансформація історичної та суспільствознавчої освіти в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка.....469

Заремська І. М. Кафедра іноземних мов та методики викладання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка: від історії до сучасності..... 520

РОЗДІЛ 6. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ НА ФАКУЛЬТЕТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКЦІЇ.....546

Загородня Л. П., Куліш І. Д., Дмитренко А. П., Тітаренко С. А., Марєєва Т. В., Данильченко І. Г., Аторіна В. М., Гордій Н. М., Корякіна І. В., Лісневська Н. В., Лисиця В. В., Барсуковська Г. П. Підготовка фахівців спеціальності «Дошкільна освіта»: минуле і сьогодення..... 546

Хлус Н. О., Гриценко А. П., Курілова В. І., Бутенко Г. О., Синіговець В. І., Цись Д. І., Кузюра Г. М., Петрикей О. О., Редько С. Ю. З історії становлення та розвитку предметної спеціальності «Середня освіта (Фізична культура)» в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка..... 587

Трансформація історичної та суспільствознавчої освіти в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка

Гриценко А. П.,

*доктор педагогічних наук, доцент,
директор Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського НПУ ім. О. Довженка,
член Національної спілки краєзнавців України*

Прокопчук В. С.,

*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії, правознавства та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка,
член Національної спілки краєзнавців України*

Історія як навчальна дисципліна завжди викладалася в Глухівському закладі вищої освіти – першому педагогічному закладі в Україні. Утім з часу його заснування півтори сотні років тому і до сьогодні вона викладалася в різних пропорціях та аспектах. Повноцінна підготовка майбутніх учителів історії (з 2022 року – учителів історії та громадянської освіти) почалася у 2011 році.

За період функціонування класичного Глухівського учительського інституту з 1874 по 1917 рік викладачами історії в різний час працювали **Євграф Паладійович Діяконенко, Козубський** (ім'я та по батькові не відомо), **Яків Миколайович Кутир, Григорій Омелянович Линник, Іван Павлович Матченко, Віталій Васильович Мотохін, Михайло Адріанович Тростніков, Іван Семенович Андрієвський** та ін. [2, с. 160; 23, с. 158–159; 34, с. 250; 39, с. 122–123; 47, с. 27, 29; 67, с. 11–12; 70; 71; 72, с. 310–311; 81, с. 234–235; 82, с. 20–22; 84; 108].

У першій половині ХХ ст. заклад вищої педагогічної освіти двічі реорганізовувався. У 1917 р. він був перетворений з учительського на педагогічний інститут із літературно-історичним відділенням, а в 1921 р. – на інститут народної освіти. Тобто в умовах частих змін влади та трансформації освітньої системи викладання історії продовжила інша когорта фахівців, спрямованих на виконання завдань, пов'язаних із так званим марксистсько-ленінським ученням. Згідно з вимогами часу в рамках культурної революції до навчальних планів було введено такі нові дисципліни, як історія соціалізму та історія

революційного руху. Ці навчальні предмети студенти перших років панування радянської влади опановували під керівництвом **Івана Володимировича Рибальського-Бутевича**. А історію мистецтв, історію загальної культури та історію марксизму викладав **Сергій Федорович Іваницький**. На особливу увагу заслуговує викладацька діяльність **Василя Костянтиновича Федоренка**, який упродовж 1917–1919 рр. читав лекції з історії української та російської культури, методології історії, методики шкільного викладання історії, історії України та соціології, проводив практичні заняття з історії в зразковій школі при інституті. У 1919–1923 рр. В. К. Федоренко продовжував викладати названі дисципліни, але вже за зміненими програмами. До них додалися ще й такі специфічні як для того часу історія соціалізму та радянської Конституції. Після реорганізації Глухівського інституту народної освіти у факультет соціального виховання у 1923–1924 рр. цей викладач вів курси з історії культури, історії праці, історії революційних рухів, основ радянського устрою, а також керував педагогічною практикою студентів із суспільствознавства [2, с. 160–161; 49, с. 50–51; 54, с. 50–51; 70; 79, с. 38, 42; 84, с. 13–14, 17, 19].

У 1930 р. зі створенням на базі вищого педагогічного технікуму Глухівського інституту соціального виховання (скорочено – соц.-вих) серед п'яти факультетів також функціонував й історичний. Директорами в цей час працювали педагоги Платон Горілий (1930–1931), Дмитро Донський (1931–1932) та Юрій Рожков (1932–1934). Навчання також велося на денному та вечірньому робітничих факультетах.

Наступні чотири роки, з 1933 по 1937, у складі вже Глухівського педагогічного інституту існував історико-філологічний факультет, де за директорства Леоніда Гаркуші (1934–1935) та Олександра Стрельцова (1935–1938) готували вчителів для середніх шкіл. Цей досвід став своєрідним підґрунтям, на якому через три чверті століття уможливилось відродження фахової підготовки майбутніх учителів історії та громадянської освіти в сучасному ЗВО. Звичайно, викладались історичні дисципліни в закладі вищої педагогічної освіти і в подальші роки. Так, із жовтня 1943 р., після звільнення Глухівщини від нацистських окупантів, до останніх днів панування радянської влади студенти різних спеціальностей (переважно вчителі початкових класів, а з 1972 року – учителі

загальнотехнічних дисциплін та праці) традиційно засвоювали курси «Історія ВКП(б)» (пізніше «Історія КПРС» та «Історія СРСР»), «Історія народів СРСР», «Методика викладання історії СРСР». Викладання цих дисципліни було закріплено за кафедрою марксизму-ленінізму, що відновила свою роботу одною з перших в учительському інституті вже в листопаді 1943 р. [2, с. 161; 57, с. 94–95; 70; 83, с. 13, 15].

Поступово склалася історико-філософська школа Глухівського педагогічного вишу – це викладачі, які були також і завідувачами кафедр, і ректорами закладу вищої освіти, а найголовніше, що на кожному часовому проміжку викладачі кафедри – це фахівці, що відповідають загальноприйнятій професійній формулі: сплав молодості та досвіду. Завдяки цьому постійно відбувається трансляція досвіду, формування професійних компетентностей та викладацької майстерності [85; 86, с. 10–11].

Майже два післявоєнних десятиліття (з 1946 по 1963 рр.) кафедру марксизму-ленінізму Глухівського учительського, а з 1955 р. й педагогічного інституту очолював кандидат історичних наук **Павло Федорович Богданов**, який народився 2 жовтня 1900 р. у с. Успенське Ржевського району Калінінської області (нині – Тверська область, рф)). Він мав значний викладацький та управлінський досвід, обіймав посаду заступника директора з навчальної частини у Фінансовій академії Народного комісаріату фінансів СРСР в Ленінграді в 1929–1937 рр. Однак після арешту брата восени 1937 р. переїхав до Ростова, де працював у місцевому фінансово-економічному інституті, а під час німецько-радянської війни викладав історію ВКП(б) у Другому Ростовському училищі самохідної артилерії, а у червні 1946 р. переїхав до Глухова, де написав та захистив кандидатську дисертацію «Більшовики Сумщини за відновлення колгоспів області (1943–1945 рр.)». У листопаді 1963 р. П. Ф. Богданов залишив посаду завідувача кафедри марксизму-ленінізму у зв'язку з виходом на пенсію. У червні 1964 р. був звільнений з посади через погіршення здоров'я [73, с. 188–189]. Він очолював кафедру майже два десятиліття – від часів сталінської післявоєнної відбудови до хрущовської лібералізації суспільно-політичного життя, відомої як «відлига».

Якраз за керівництва П. Ф. Богданова на кафедру прийшли молоді перспективні викладачі історії – учасники Другої світової

війни. У 1951 р. – 30-річний **Іван Михайлович Ляшко**. Учений та музейник, він чимало зусиль доклав до створення музею історії Глухівського педагогічного інституту (цю роботу було завершено у 1967 році) [5, с. 116–117]. Багато чого він перейняв у цьому від директора Глухівського учительського інституту в 1947–1952 роках Григорія Львовича Сапітона. Він досліджував історію ЗВО Глухова, готував кандидатську дисертацію та розробляв концепцію музею історії інституту [17; 24, с. 25–27; 39, с. 172].

І. М. Ляшко народився 4 листопада 1921 р. у селі Танюшівка Білолуцького, згодом Новопокровського району (з 2018 р. – у складі Білолуцької селищної територіальної громади Старобільського району) на Луганщині. Це прекрасний слобожанський край українців на самому кордоні з Белгородщиною. Поряд із селом раніше функціонував пункт пропуску на кордоні з росією. Країна-агресорка наприкінці лютого 2022 р. в ході повномасштабного вторгнення окупувала рідні місця патріота з української родини. Після закінчення школи 18-річного юнака в 1940 р. призвали на строкову службу до військово-морського флоту робітничо-селянської Червоної армії. Уже тривала Друга світова війна, Радянський Союз активно готувався до агресії. Вже в перші дні німецько-радянської війни Іван Ляшко, учасник боїв, брав участь у захисті Ленінграда. У вересневі дні 1941 р. курсант військово-морської школи боцманів І. М. Ляшко у складі 3-го батальйону 4-ї морської бригади разом з 115-ю стрілецькою дивізією під ураганним артилерійським і сильним кулеметним вогнем ворога висадилися на лівий берег Неви і захопили плацдарм. Ці події ввійшли в історію міста під назвою «оборона Невського п'ятачка» [4, с. 116].

В одному з таких боїв Іван Михайлович був тяжко поранений. Лікарі все ж таки змогли врятувати молоде життя. 20-річний юнак понад рік лікувався в госпіталі тилового міста Кірова. І лише наприкінці 1943 р. був звільнений з військово-морського флоту й наступні два роки працював рахівником у колгоспі рідного села, звільненого, як і Глухівщина (що стане на все життя другою малою батьківщиною), від фашистських загарбників. Наступного після Перемоги 1946 р. Іван Ляшко вступив на історичний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка. Улітку 1951 р. був призначений асистентом кафедри

марксизму-ленінізму Глухівського учительського інституту. Завідувачем кафедри у цей час працював кандидат історичних наук Павло Богданов [4, с. 116].

Становлення 30-річного викладача відбувалося в умовах співпраці зі старшими колегами, зокрема 50-річним ректором Григорієм Львовичем Сапітоном (1901–1954), що в цей час активно займався дослідженням історії Глухівського учительського інституту, 51-річним завкафедри Павлом Федоровичем, 47-річним заступником директора із заочної освіти, кандидатом біологічних наук (1939), доцентом (1941) Дмитром Івановичем Сакалом та іншими. І сам Іван Михайлович з ентузіазмом поринув у дослідницьку роботу. Він працював на посаді викладача історії КПРС і завідувача кабінету марксизму-ленінізму. У цей час він любив проводити студентські конференції, читав лекції і проводив бесіди, а найголовніше – координував зв'язок кафедри зі школами міста та району [4, с. 116; 17; 25, с. 25–26; 39, с. 172; 86, с. 10–11].

У цей час Іван Ляшко познайомився з майбутньою дружиною Ліною Олексіївною. У серпні 1953 р. вона, 23-річна випускниця педагогічного факультету Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького, отримала направлення до Глухова. І наступні 36 років (до серпня 1989 р.), як і чоловік, працювала в педагогічному інституті.

Але найбільше дослідник працював над створенням музею історії Глухівського педагогічного інституту. Після того, як у березні 1967 р. на посаду завідувача кафедри було призначено на 8 років молодшого Івана Тихоновича Качана – кандидата історичних наук, цей процес було фіналізовано. 24 жовтня 1967 р. рішенням адміністрації Глухівського педагогічного університету було відкрито Історичний музей закладу вищої освіти. Особисто Іван Михайлович виконав велику наукову роботу з опрацювання архівних матеріалів, документів, книг, світлин та експонатів. Логічно, що фронтовик та викладач й очолив музей. Над першою експозицією також працювали (на фото) – художник Іван Гіптенко, викладачі Галина Столбишева, Емма Парфеонова, Анатолій Борадулін, а також студенти М. Мусіяко, Ж. Жукова А. Луценко, Л. Гучко та інші. Під

керівництвом Івана Ляшка була створена школа лекторів-екскурсоводів з числа студентів педінституту. За 12 років у ній було підготовлено більше 380 лекторів-екскурсоводів, а музей відвідали понад 40 тисяч екскурсантів. До 100-річчя педагогічного інституту в Глухові в 1974 р. була створена друга, удосконалена, експозиція музею [4, с. 116–117].

Також І. М. Ляшко здійснював безпосередню методичну допомогу щодо створення та оформлення кабінетів історії та суспільствознавства в школах Глухівщини. Зокрема, у 1969 р. в Глухівський середній школі № 3, а у 1972 р. в середній школі села Баничі він розробив експозицію музею школи і села. І. М. Ляшко, окрім того, брав активну участь у підготовці та виданні на громадських засадах багатотомної «Історії міст і сіл Української РСР», працюючи над томом «Сумська область». За цю роботу в 1975 р. він був нагороджений Почесною Грамотою Президії Верховної Ради Української РСР. Досвід такої роботи музеїв та створення кабінетів історії й суспільствознавства був він узагальнив у науково-методичних, науково-практичних, спеціальних виданнях та численних газетних публікаціях. У 1977 р. єдиний з України музей історії інституту брав участь у Всесоюзному конкурсі-огляді робіт музеїв закладів вищої освіти і посів третє місце. Керівникові музею І. М. Ляшку наказом Міністра вищої освіти і спеціальної освіти СРСР від 10 жовтня 1978 р. було оголошено Подяку. Перевіряючий роботу музею член пошуково-методичної ради з роботи вузівських музеїв і член Радянського комітету Міжнародної ради музеїв В. П. Герасимов дав високу оцінку оформленню експозиції, її змісту та організації роботи музею. За час його роботи музей відвідало понад 40 тисяч екскурсантів з різних ЗВО і міст. Також під його керівництвом на базі музею працював народний університет пропаганди пам'яток історії і культури [4, с. 117; 86, с. 11–12].

У 1988 р. 66-річний Іван Михайлович Ляшко вийшов на пенсію, але не поривав зв'язків з педагогічним інститутом. Він працював науковим консультантом створеного ним музею історії закладу вищої освіти в Глухові на громадських засадах. До 120-річчя від дня заснування Глухівського учительського інституту експозиція музею історії інституту була оновлена. Під

керівництвом І. М. Ляшка було видано історичний нарис «Глухівський педагогічний інститут» (автори-упорядники: В. П. Зінченко, В. А. Мосіяшенко, В. В. Заїка, М. П. Гурець, М. П. Волос, Г. С. Ковальчук, М. Б. Коломієць, Л. О. Тихонова). Разом з корифеєм на той час працювали відомі глухівські історики В. І. Белашов та В. В. Заїка [3; 4, с. 117; 6; 10; 16, с. 72–73; 22, с. 29–30; 25, с. 17–18; 35, с. 77–78; 38, с. 147; 41, с. 141–142; 52; 85, с. 12–13].

За особистий внесок у справу підготовки та виховання студентської молоді І. М. Ляшку у 2006 р. було призначено стипендію Президента України. Також ветеран був відзначений двома орденами Вітчизняної війни I ступеня (1947 р., 1985 р.), українським орденом «За мужність» III ступеня (1999 р., № 4785), а також 12 медалями та знаком «Відмінник народної освіти УРСР». Помер Іван Ляшко 1 червня 2014 р. на 93-му році життя. Похований видатний викладач та патріот, музейник та ветеран на Вознесенському кладовищі міста Глухова [4, с. 117].

У 1952 р. до інституту прийшов 42-річний **Василь Карпович Ткаченко** (народився 31 грудня 1910 р. у с. Кирилівка Костянтиноградського повіту Полтавської губернії (нині – Красноградський район Харківської області)) [86, с. 10–11]. В. Ткаченко мав значний досвід педагогічної діяльності (у 1931–1936 рр., 1938–1941 рр. – учитель історії та географії Щербинівської школи № 3 (Дзержинський район, Сталінська область)). Під час німецько-радянської війни одержав інвалідність I групи. Після закінчення в 1946 р. історичного факультету Харківського державного педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди три роки навчався в аспірантурі при кафедрі марксизму-ленінізму Харківського ДПІ. У 1950–1952 рр. працював старшим викладачем основ марксизму-ленінізму Конотопського учительського інституту. З 1 вересня 1952 р. у зв'язку зі злиттям Конотопського та Глухівського учительських інститутів був переведений на посаду старшого викладача основ марксизму-ленінізму Глухівського вишу. 18 листопада 1954 р. у Київському державному університеті імені Т. Г. Шевченка захистив дисертацію «Комуністична партія Радянського Союзу у боротьбі за відтворення машинобудівної промисловості 1921–1925 рр. (на матеріалах України)» та здобув науковий ступінь кандидата історичних наук. Відомий В. К. Ткаченко, ще й як

автор історико-краєзнавчого нарису про Глухів, виданого в Харкові у 1968 р., та статті про Глухів до «Історії міст і сіл УРСР». Цей нарис є першою науковою працею радянської доби, у якій відображено історію й розвиток Глухова та регіону від першої літописної згадки до середини 60-х рр. ХХ ст. [2, с. 162]. Помер Василь Карпович 13 серпня 1971 р. на 61-му році життя [13 с. 201–202; 74; 76; 86, с. 11–12].

У грудні 1963 р. кафедру очолив 33-річний **Микола Васильович Сущенко** (народився в 1930 р. в місті Білопіллі Сумської області). Він також мав значний управлінський досвід: з 1955 по 1960 рр. працював секретарем Сумського обкому комсомолу, а потім три роки навчався в Академії суспільних наук при ЦК КПРС та захистив кандидатську дисертацію на тему «Ріст культурно-технічного рівня робітничого класу України в 1956–1961 роках» [78, с. 88–94]. У березні 1967 р. був призначений на посаду завідувача відділу Сумського обкому Компартії України, а потім працював на партійній та викладацькій роботі в Києві, брав активну участь у діяльності республіканського товариства «Знання». Також був одним із засновників громадського об'єднання «Сумське земляцтво в м. Києві». Помер 2 січня 2006 р. [86, с. 12; 97].

З 1961 р. викладачем (до 1976 р.) працював **Іван Михайлович Ткачов**. На час відпустки та стажування М. В. Сущенка (7 вересня 1965 р. – 1 лютого 1966 р.) та після його звільнення (2–17 березня 1967 р.) він виконував обов'язки завідувача кафедри. Працював над написанням дисертації «О развитии общественных начал в деятельности партийных организаций на Украине». З 1 вересня 1970 р. – в. о. доцента. У 1976 р. перейшов до Глухівського технікуму електрифікації та гідромеліорації сільського господарства ім. С. А. Ковпака. У вересні 1985 р. повернувся до Глухівського державного педагогічного інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського на посаду завідувача кабінету марксизму-ленінізму [13, с. 202–203].

Доцільно згадати й низку інших викладачів-істориків цього періоду. Серед них кандидат історичних наук (1946) **Юхим Омелянович Ковмір**, що працював старшим викладачем історії в 1957–1967 рр., а паралельно обіймав відповідальні адміністративні посади в інституті: заступника директора (проректора) з навчально-наукової роботи (1957–1961), декана факультету підготовки вчителів 1–4 класів (1966–1967). За час

роботи в Глухові уродженець Сквирщини став одним із авторів навчального посібника з історії УРСР для старших класів середньої школи [2, с. 161–162].

Першим завідувачем кафедри, що став ректором (у 1971–1980 рр.) був **Іван Тихонович Качан** (народився 25 жовтня 1929 р. у с. Олине Ямпільського району Сумської обл.). 1967 р. при кафедрі наукового комунізму Академії суспільних наук при ЦК КПРС він захистив дисертацію та одержав учений ступінь кандидата історичних наук. А з березня 1967 р. по 1974 р. працював завідувачем кафедри марксизму-ленінізму Глухівського педінституту. 1970 р. Вищою атестаційною комісією затверджений у вченому званні доцента [2, с. 35; 75; 77].

Відродження краєзнавства за часів лібералізації суспільно-політичного життя сприяло пошуків досліджень з історії Глухівщини. У цьому контексті не можна не згадати кандидата історичних наук (1972), доцента Глухівського педагогічного інституту (1976 **Миколу Павловича Стожка**. Крім великої кількості газетних статей та розвідок, він підготував матеріали, які були вміщені у всеукраїнському виданні «Історія міст і сіл Української РСР» (том «Сумська область», 1973 р. та російськомовне видання 1980 р.) [2, с. 162; 36; 37; 69; 92].

Відомий кролевецький та глухівський вчений кандидат історичних наук (1972), доцент (1976), відмінник народної освіти УРСР (1974) Микола Стожок народився в Кролеві 1 серпня 1923 р. Відчувши в дитинстві всі труднощі тоталітарних режимів (колективізація та голодомор, організовані СРСР) та новий нацистський порядок у юності, 20-річний Микола був винагороджений можливістю у вересні 1943 р. піти на передову «чорносвітником». Природні допитливість та здатність мислити врятували солдата від передової. До січня 1944 р. він перебував курсантом у складі 745-го армійського запасного стрілецького полку Першого українського фронту. А вже на початку 1944 р. молодого командира взводу 1033-го стрілецького полку 280-ї стрілецької дивізії Першого українського фронту кинули у вир війни. Здібний офіцер у квітні того ж року вступив на курсантські курси молодших лейтенантів при 1-й гвардійській армії 4-го українського фронту. Закінчивши курси в серпні 1944 р., він у ролі командира взводу вже 258-го стрілецького полку 56-ї гвардійської стрілецької дивізії 2-го Прибалтійського фронту знову був направлений у вир війни. У цей час довелось йому

воювати в східній частині Латвії під час Мадонської наступальної операції, коли війська просунулись на 60–70 км уздовж північного берега Західної Двіни і звільнили м. Мадона – великий вузол залізничних і шосейних доріг. З початком осені в ході Ризької операції до 22 жовтня вийшли до Тукумського рубежу оборони військ вермахту, блокувавши в Курляндії групу армій «Північ». Саме в ході блокадних боїв на Курляндському півострові в січні 1945 р. лейтенанта Миколу Стожка було поранено [37, с. 36–37; 69, с. 47].

Він втратив зір і до 15 липня 1945 р. лікувався в Москві. Повернувшись додому до Кролевця інвалідом війни I групи, 22-річний ветеран був непотрібний державі-переможниці. Єдине, що одержав Ордени Вітчизняної війни II та III ступенів. Лише в січні 1947 р. молодому хлопцю вдалося влаштуватися на посаду робітника навчально-виробничого підприємства УТОС у Кролевці, де працював до вступу у вересні 1950 р. на історичний факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. Під час навчання, у лютому 1953 р. (напередодні смерті Сталіна), став членом КПРС. Отримавши диплом з відзнакою за спеціальністю «Історія СРСР», у серпні 1955 р. перші три роки працював учителем історії у середній школі с. Воронинці Лазірківського району (з 2020 р. – Новооржицької селищної територіальної громади Лубенського району) Полтавщини. У серпні 1958 р. переїхав поближче до рідного міста: рік працював учителем історії Обтовської середньої школи Кролевецького району. Також був обраний секретарем парторганізації школи [37, с. 37; 92, с. 16–17].

У серпні 1959 р. був призначений заступником директора навчально-виробничого підприємства УТОС у Кролевці (обіймав цю посаду понад десятиліття, до липня 1972 р.). Весь цей час виконував обов'язки секретаря парторганізації підприємства. Саме цей аспект і дозволяв влаштуватися людині з особливими потребами в радянському суспільстві. Крім того, за сумісництвом з 1 вересня 1962 р. 39-річний Микола Павлович працював викладачем соціально-економічних дисциплін Кролевецького профтехучилища художнього ткацтва. Будучи активним краєзнавцем, він цікаво розповідав учням про історію Сумщини. Традиційно для того часу історик був активним лектором та

пропагандистом. Згідно з характеристикою, виданою йому в інституті, «відрізнявся високою відповідальністю за доручену справу. Морально стійкий. Скромний» [69; 92, с. 17–18].

З 1968 по 1970 рр. Микола Стожок був здобувачем на кафедрі історії Харківського ордена Трудового Червоного Прапора державного університету ім. О. М. Горького (нині – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна). На раді історичного факультету 12 грудня 1970 р. 47-річний М. П. Стожок захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук на тему «Трудящі Сумщини в боротьбі за владу Рад у період громадянської війни 1918–1920 рр.». Успішний захист було затверджено рішенням Президії Вищої атестаційної комісії при Міністерстві вищої та середньої спеціальної освіти СРСР 31 березня 1972 р. Він спеціалізувався на вивченні історії рідного краю та історії революційного руху на Крелевеччині [37, с. 37–38; 69].

15 листопада 1972 р. 49-річного Миколу Стожка було призначено на посаду старшого викладача історії КПРС кафедри марксизму-ленінізму. Через два роки він був обраний на посаду в. о. доцента. Наказом міністра освіти Української РСР О. М. Маринича 1974 р. «за багаторічну сумлінну роботу з підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів та з нагоди 100-річчя від дня заснування Глухівського державного педагогічного інституту» вченого було нагороджено значком «Відмінник народної освіти УРСР». За спогадами колег Микола Павлович читав лекції на відповідному «науковому, ідейно-теоретичному та методичному рівнях. У кожній лекції він намагався пов'язати місцевий матеріал із загальним теоретичними висновками. Тому лекції його слухаються студентами завжди з інтересом». Незважаючи на слабе здоров'я, він брав активну участь у громадському житті Глухівського педінституту інституту, цікавився його історією [24; 47; 81; 84; 85].

У 1974 р. був обраний членом партбюро, керував громадсько-політичною практикою студентів, постійно працював куратором групи. Науковець неодноразово публікував статті історично-партійної тематики в місцевій періодичній пресі.

Написав також декілька історичних нарисів. Рішенням Вищої атестаційної комісії при Раді Міністрів СРСР від 7 квітня 1976 р. М. П. Стожку було присвоєне вчене звання доцента кафедри марксизму-ленінізму [24; 52; 69; 81].

Микола Павлович запам'ятовувався студентам як гарний лектор історії КПРС на перших курсах педагогічного факультету підготовки вчителів 1–3-х класів та загальнотехнічного факультету. Крім того, він керував студентським гуртком. Основна тематика досліджень молодих науковців також зосереджувалася на ідеологічно вивірених темах того часу: «ленінська дружба народів, бойове братерство трудящих України та Росії в період іноземної воєнної інтервенції та громадянської війни (1918–1920), а також Великої Вітчизняної війни (1941–1945)». Найкращі роботи щорічно відзначалися на обласному рівні Всесоюзного конкурсу з проблем суспільних наук.

За словами старшого викладача М. Й. Заремського, Микола Павлович проводив значну роботу з патріотичного виховання молоді, прищеплював любов до рідного краю у своїх друкованих роботах та виступах перед студентами. Доцент М. П. Стожок активно розробляв та впроваджував до освітнього процесу новаторський на той час метод проблемного навчання. Його лекції та семінари відрізнялися високим теоретичним та методичним рівнем, вони з цікавістю сприймалися студентами [37, с. 38–39; 69, с. 13, 48–49; 82].

У 1980 р. учений брав участь у написанні фундаментальної праці «Історія міст та сіл Української РСР: Сумська область»: підготував три історичні нариси: «Кролевець», «Вороніж» та «Коротченкове». Загалом цей рік виявився плідним для вченого, який був практично сліпим. Завдяки допомозі дружини Олени Петрівні, яка писала та друкувала, допомагала чоловікові, вдалося підготувати понад 20 статей у районних та обласних газетах [52; 92, с. 18–19].

Довгий час, до 1982 р., М. П. Стожок проводив активну політико-виховну роботу. Зокрема, працював пропагандистом Глухівського міськкому партії, був членом районного товариства «Знання». Щорічно виступав із понад 20 лекціями перед студентами інституту, а також у колективах підприємств та

організацій Глухова і Кролевця. Також неодноразово обирався головою профгрупи кафедри марксизму-ленінізму. Загалом у 1979–1984 рр. було надруковано близько 60 статей та нарисів обсягом 20 друкованих аркушів й завершено монографію «У боротьбі за здобуття Жовтня (з історії бойової співдружності трудящих Радянської Росії і України в роки громадянської війни 1918–1919 рр.» (увійшла до плану видань «Вищої школи» у 1984 р.). Більшість зі статей було написано на основі архівних джерел. На честь 40-річчя Перемоги радянського народу у Великій Вітчизняній війні ім'я М. П. Стожка було занесено до обласної Книги трудової доблесті [37, с. 39; 69].

Учений за період 1984–1989 рр. брав участь у п'яти наукових конференціях з тезами доповідей, опублікованими в наукових збірниках. Також він опублікував 11 статей в енциклопедичному довіднику «Великий Жовтень і громадянська війна на Україні». А загалом у ці роки в періодичній пресі вийшло понад 100 історико-краєзнавчих статей. Викладач на сьомому десятку й надалі продовжував ефективно керувати студентським гуртком. Одна, а то й дві найкращі студентські наукові роботи щороку направлялися на відповідні конкурси. Їхніх авторів нагороджували Почесними грамотами Сумського обкому комсомолу [40; 47; 69].

З проголошенням незалежності України 68-річний доцент кафедри суспільних наук Микола Павлович Стожок й надалі плідно навчав студентів. Зокрема, він продовжував викладати на дошкільному факультеті та заочному відділі. Ще на півставки працював секретарем-читачем, досліджуючи свої улюблені краєзнавчі теми. 1 вересня 1997 р. 74-річний Микола Павлович написав заяву про звільнення з посади викладача кафедри соціально-економічних дисциплін у зв'язку із закінченням терміну договору. Провів на пенсії шість років активного життя. Помер викладач, історик та прекрасна людина 20 липня 2003 р. на 80-му році життя. Відтак, нещодавно минув 20-літній ювілей з дня смерті. Похований Микола Павлович Стожок на Вознесенському цвинтарі Глухова [37, с. 38–39; 69, с. 49–50; 92, с. 22–23].

Першим кандидатом філософських наук, що очолив кафедру, був доцент **Анатолій Володимирович Хмара** (керівник у 1974–1976 рр. та 1978–1981 рр.). Також кандидатом

філософських наук була **Емма Андріївна Зверева (Кашлакова)**, що очолювала кафедру в 1981–1985 рр. [2, с. 161; 86, с. 13–14].

Якраз у цей час почали працювати видатні викладачі історико-філософської школи 1980–2010-х рр.: у 1978 р. на кафедру прийшов 27-річний випускник філософського факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (нині – Київський національний університет імені Тарас Шевченка) **Мечислав Йосипович Заремський** (народився 2 січня 1951 р. в селищі Малий Правутин Славутського району Хмельницької області), кандидат філософських наук (2011), доцент (2015) [7; 23, с. 4; 44, с. 2; 45; 48, с. 99–101; 50, с. 4; 51; 91]. Наступного року з Глухівської середньої школи № 2 до Глухівського державного педінституту перейшов працювати 30-річний випускник історичного факультету Харківського університету імені О. М. Горького (нині – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна) **Валерій Іванович Белашов** (народився 16 квітня 1949 р. в м. Глухові Сумської області), доцент (1996 р.) [3; 6; 17, с. 4; 27, с. 2; 32, с. 17–19; 40, с. 141–142; 41; 42, с. 4; 45; 57, с. 246–250; 86, с. 1, 2; 93; 103]. У 1982 р. історичний факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка закінчив 25-річний **Віктор Володимирович Заїка** (народився 28 липня 1957 р. в місті Глухові Сумської області) і з того часу працював асистентом та старшим викладачем кафедри історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка [10; 11; 16, с. 72–73; 19; 20; 22; 29; 30, с. 4; 31; 35, с. 77–78; 38, с. 147; 59; 86, с. 14; 105].

Молоді та перспективні викладачі й дослідники починали свою професійну та наукову діяльність поряд з досвідченими педагогами, ветеранами війни, знаними вченими.

У 1986 р. кафедру очолив 46-річний кандидат філософських наук, доцент **Леонід Володимирович Гнатюк** (народився 24 вересня 1939 р. у Ворзелі Київської області) – випускник філософського факультету Московського державного університету ім. М. В. Ломоносова (1964). Він уже рік працював на посаді ректора Глухівського державного педагогічного інституту імені С. М. Сергеева-Ценського, до якого прийшов на посаду проректора 1980 р. з Рівненського педінституту, де працював завідувачем кафедри філософії. У цей час (1976, 1976–

1978) обов'язки завідувача кафедри також виконував кандидат економічних наук, доцент **Беніамін Амазаспович Тер-Унанян**. 12 травня 1990 р. Л. В. Гнатюк був обраний секретарем Сумського обкому Компартії України [2, с. 108; 55, с. 76–78; 73, с. 113; 86, с. 14–15].

Саме з того ж таки 1990 р. починається період найбільших наукових досягнень уже згаданого доцента **Валерія Івановича Белашова**. У 1990–1992 рр., а потім з 1998 по 2011 рр. він очолював кафедру, яку в 1990 р. було перейменовано на кафедру суспільних наук, а з 1996 р. – на кафедру соціально-економічних дисциплін. У 1992–1994 рр. та 1996–1998 рр. також завідувачем кафедри працював **Мечислав Йосипович Заремський**. Крім того, у подальшому він очолював новостворену кафедру філософії [2, с. 162; 6; 27; 32, с. 48–49; 41, с. 141; 42; 43, с. 4; 44, с. 2; 45; 46; 50, с. 4; 51; 52, с. 141–144; 86; 91].

Якраз у період державотворчих трансформацій посилилась наукова діяльність кафедралів істориків та філософів. Наприкінці жовтня 1992 р. була проведена перша міжвузівська конференція «Історико-культурна спадщина Глухівщини», присвячена 1000-літтю Глухова, що на державному рівні широко відзначалося на початку вересня того ж року. До редакційної колегії збірника науково-практичної конференції [65] увійшли викладачі кафедри: В. І. Белашов (голова – завідувач кафедри), старші викладачі М. П. Гурець, В. В. Заїка, В. А. Борисенко та ін. [6; 11; 52, с. 144–145; 86, с. 17; 91]. Також і наступна конференція «Історія і сучасність педагогічної освіти в Україні», що відбулася через два роки, 25–26 жовтня 1994 р., була присвячена ювілею – 120-річчю Глухівського педагогічного інституту і 100-річчю з дня народження його випускника О. Довженка [5; 68]. Завідувачем кафедри суспільних наук на цей час працював кандидат економічних наук, доцент **Микола Іванович Пустовий**. На час його стажування обов'язки завідувача кафедри суспільних наук (з 6 лютого по 6 квітня 1995 р.) виконувала **Тетяна Петрівна Ліщук** – кандидат філософських наук (1994) [52, с. 146; 86, с. 14].

Маючи вже певний досвід проведення наукових заходів, історики педагогічного інституту восени 1995 р. за співпраці з Глухівською міською радою народних депутатів організували та провели наукову конференцію до 250-річчя з дня народження композитора М. С. Березовського. До редакційної колегії збірника

увійшли викладачі В. І. Белашов та В. В. Заїка. [4; 6; 11; 38; 89].

Активізація діяльності викладачів-науковців збіглася з появою в навчальних програмах українських вищих навчальних закладів курсу «Історія України». Методичну базу, матеріали, посібники необхідно було розробляти фактично «з нуля». Викладання цього курсу було закріплено за загальноуніверситетською кафедрою соціально-економічних дисциплін, яку понад десятиліття (1998–2011) очолював доцент **Валерій Іванович Белашов**. Він увів до наукового обігу поняття «Глухівський період в історії Гетьманщини», став автором нового сучасного навчально-методичного забезпечення для студентів – майбутніх учителів, що вивчали вітчизняну історію. В. І. Белашов підготував багато друкованих праць. Зокрема, це монографії «Глухів – забута столиця гетьманської України» (1992; російською мовою) та «Глухів – столиця Гетьманщини (до «Глухівського періоду» історії України (1708–1782 рр.))» (1996), а також рекомендований Міністерством освіти України навчальний посібник «Глухів – столиця гетьманської і Лівобережної України» (1997) тощо [2, с. 162]. Саме в означений час склалася історико-філософська школа Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Саме ці та інші викладачі-науковці заклали основи професійної діяльності з «глухівським почерком», які продовжуються і дотепер [86, с. 13–14].

Започаткували викладання курсу «Історія України» старші викладачі кафедри **Валерій Іванович Белашов, Валерій Антонович Борисенко, Віктор Володимирович Заїка** (про життєпис дослідника-краєзнавця детальніше можна ознайомитись у наступному параграфі нашої монографії). Саме вони на чолі з тодішнім ректором інституту кандидатом філософських наук, доцентом **Володимиром Федоровичем Чирвою** опрацювали з позиції нових методологічних і теоретичних засад науково-дослідну держбюджетну тему «Гетьманські столиці – осередки національно-державницьких процесів в Україні в XVII–XVIII ст.». Окрім того, цей досвід дозволив В. А. Борисенкові видати навчальний посібник «Історія України: кредитно-модульний формат» [2, с. 162; 107, с. 77; 109].

У грудні 1996 р. за співпраці з Інститутом історії України НАН України фахівці кафедри соціально-економічних дисциплін (завідувач – М. Й. Заремський) організували та провели Всеукраїнську науково-освітню конференцію «Історіографічна спадщина науки історії України (погляд з кінця ХХ століття)». Ця перша для істориків вишу конференція всеукраїнського рівня була присвячена 300-річчю народження Якова Марковича, 130-річчю народження Михайла Грушевського та 60-річчю від дня заснування Інституту історії України НАН України [4; 11; 86, с. 13-14; 88].

Наприкінці травня 1998 р. кафедра соціально-економічних дисциплін Глухівського державного педагогічного інституту провела наукову конференцію «Глухів і Глухівщина в історії українського національного відродження (творча спадщина родини Марковичів)» [14]. Її співорганізаторами були Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, Інститут історії, Інститут історіографії і джерелознавства ім. С. М. Грушевського НАН України. Збірник матеріалів конференції було видано за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора, академіка НАН України Юрія Сергійовича Шемшученка [86, с. 14].

У 1999 р. було вперше проведено дві конференції на рік. Наприкінці листопада відбулася науково-практична конференція «Розвиток освіти і культури України в XVII–XIX ст.» [86]. Головою редакційної колегії збірника вже традиційно став доцент В. Белашов [3; 6; 27, с. 2; 41, с. 141–142; 42; 53, с. 15–16].

1999 р. став проривним у розширенні наукової діяльності істориків на той час ще Глухівського державного педагогічного інституту. Протягом наступного десятиліття історики кафедри соціально-економічних дисциплін В. Белашов та В. Заїка працювали за сумісництвом науковими співробітниками Державного історико-культурного заповідника «Глухів» (з 2009 р. – Національний заповідник «Глухів») [4; 6; 9; 81, с. 13]. Частина праць доцента В. Белашова увійшла до джерельної бази проєкту історико-культурного заповідника в місті Глухові. Учений працював у складі редакційних колегій перших збірок матеріалів конференцій, проведених цим закладом у 2002–2009 рр. [10; 28, с. 2; 32, с. 48–49; 41, 141–142; 42; 43, с. 4; 52, с. 145–146; 86, с. 11–12]. Левину долю публікацій у ці роки забезпечували історики Глухівського державного педагогічного університету. Перші чотири роки (з 2002 по 2005) конференція та відповідний

збірник наукових праць мали назву «Збереження історико-культурних надбань Глухівщини» [10; 61; 62; 63; 64], у 2006 р. відбулася зміна на «Історико-культурні надбання Сіверщини в контексті історії України» [66], а у 2007 р. її змінили ще раз на «Сіверщина в контексті історії України» [99]. З 2008 р. всеукраїнські науково-практичні конференції Національного заповідника «Глухів» мають уже усталену за півтора десятиліття назву «Сіверщина в історії України» [100]. Співorganizатором наукового заходу традиційно є Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. А до складу редакційної колегії ввійшли науковці кафедри історії – доктор історичних наук, професор Олександр Іванович Курок, доктор педагогічних наук, доцент Андрій Петрович Гриценко, кандидат історичних наук, доцент Олена Анатоліївна Чумаченко та кандидат історичних наук Віталій Михайлович Крижанівський [53, с. 14–15; 101; 102].

З 1 вересня 2010 р. кафедра вперше у своїй історії, після початку набору студентів за напрямом підготовки 6.020302 «Історія» (ОКР «Бакалавр»), почала називатися кафедрою історії. А вже наступного, 2011 р., набула статусу випускової, оскільки забезпечила підготовку бакалаврів відповідної спеціальності. Першим її завідувачем було обрано згаданого вже доцента **В. І. Белашова** (2010–2011). Протягом трьох наступних років (2011–2014) кафедру очолював кандидат історичних наук **Ярослав Миколайович Гирич**. Саме за його координації разом з колегами був здійснений перший набір здобувачів вищої освіти на денну та заочну форми навчання [2, с. 162–163]. Починаючи з весни 2022 р., він боронить Україну в лавах Збройних Сил України.

Новий завідувач кафедри кандидат історичних наук Ярослав Миколайович Гирич знову зосередив увагу на проведенні конференцій науковцями-істориками [12; 86, с. 13]. Перша конференція під назвою «Взаємодія і взаємозв'язок Дніпровського Лівобережжя та Курського Посейм'я (археологія, історія, сучасність)» відбулася 9–10 червня 2011 р. Серед 63-х учасників лише 14 осіб представляли інші заклади та установи. Наступного, 2012 р., назву наукового заходу було змінено на «Історико-культурна спадщина Дніпровського Лівобережжя, Курського Посейм'я та Слобожанщини: минуле і сучасність». Розширення тематики і географічних меж давало можливість залучити ширше

коло представників гуманітарних наук (етнологів, мистецтвознавців, краєзнавців, бібліотекарів, музейників, архівістів, географів, архітекторів, правників, екологів, правоохоронців тощо). Кількість учасників досягла 81 особи, 64, або 79 % з яких, уже представляли інші заклади та установи. Окрім того, конференцію, яка відбулася 24 лютого 2012 р., присвятили 285-річчю обрання Данила Апостола гетьманом Лівобережної України. Ця подія відбулася саме в Глухові, який за правління Данила Апостола продовжив залишатися гетьманською резиденцією [12, с. 120–122; 53, с. 15].

У 2013 р. конференція під тією самою назвою була присвячена 95-й річниці обрання Павла Скоропадського гетьманом Української держави. Ця історична постать також пов'язана з Глухівщиною (володів маєтками в селах Полошки та Дунаєць). До участі в заході залучено 124 учасники, 87 з яких представляли інші заклади і установи (70%), зокрема 13 осіб – Росію, а 4 доповідачі – Білорусь. Про зростання рівня учасників свідчить факт участі в роботі конференції 8 докторів наук та 2 докторантів [12, с. 122–124; 53, с. 15].

За результатами роботи як першої, так і другої конференцій «Історико-культурна спадщина...» у 2012–2013 рр. було видано збірники наукових праць. Так, у 2013 р. було надруковано статті 81 автора з України, які представляли 12 регіонів та 44 установи, а також 12 іноземних дослідників, що репрезентували 5 закладів. Окрім зростання кількості учасників, розширилося тематичне спрямування виступів. Помітними були змістовно-інформаційні блоки, що стосувалися вітчизняної історії (періоди Гетьманщини, Української революції, Другої світової війни), історичної регіоналістики (українсько-російське прикордоння), джерелознавства, краєзнавства, етнології, історії повсякденності, військової історії [12, с. 124; 53, с. 15].

Таким чином, у 2011–2013 рр. на базі кафедри історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (завідувач – кандидат історичних наук Я. М. Гирич) відбулося три наукові конференції в руслі проблематики вивчення взаємодії, взаємозв'язків та історико-культурної спадщини Дніпровського Лівобережжя, Курського Посейм'я та Слобожанщини. Результати роботи науковців регулярно оприлюднювалися в збірниках матеріалів конференцій. Традиційно потужними були тематичні блоки, що

охоплювали актуальні питання славістики (полоністики), історіографії та джерелознавства, історії козацько-гетьманської доби, краєзнавства і транскордонного співробітництва. На сторінках збірника за три роки було опубліковано статті 200 авторів (у тому числі тези 47 студентів, 60 викладачів закладів вищої освіти, 27 аспірантів та 3 докторантів, серед яких 12 докторів наук, 32 доценти, 48 кандидатів наук), що представляли 12 областей України та 2 іноземні країни (20 росіян та 3 білоруси) [12, с. 126–129; 53, с. 15–16].

Сам голова редакційної ради цих збірників Я. М. Гирич звертав увагу, що науковому заходу вдалося вирости до конференції з міжнародною участю, до події міжрегіонального й міждержавного наукового рівня. Поставлене організаторами завдання щодо налагодження міжуніверситетської та міждисциплінарної комунікації виконувалося, відбувалася популяризація як наукової роботи серед студентської молоді, так і власне Глухівського університету як одного з нових центрів історичної освіти [12, с. 129; 53, с. 16].

У цей час починає функціонувати нова загальноуніверситетська **кафедра філософії та політології**, реорганізована в січні 2013 р. наказом ректора за № 17 від 24.01.2013 у **кафедру соціально-економічного забезпечення, філософії та менеджменту освіти**. На той час вона стала випусковою на факультеті педагогіки і психології за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Бакалавр» та напрямом підготовки 6.30102 Соціальна робота. Рік, із січня 2013 по січень 2014 р., новостворену кафедру очолював доктор економічних наук (2002), професор (2002) **Юрій Іванович Скірко**. На кафедрі станом на січень 2014 р. працювали: кандидат філософських наук, доцент **М. Й. Заремський** (в. о. завідувача кафедри), кандидат філософських наук, старший викладач **Л. В., Колесникова**, кандидат політичних наук, доцент **Л. В. Слінченко**, старший викладач **В. М. Калач**, а також асистенти **І. О. Шконда** та **І. О. Федоров** [9, арк. 15]. У зв'язку з виробничою необхідністю наказом ректора № 125-а від 18.04.2013 були внесені зміни в назву структурного підрозділу, перейменованого на **кафедру соціальної роботи, соціально-економічних наук та філософії**. Очолював її кандидат

філософських наук, доцент **Мечислав Йосипович Заремський** [9, арк. 4].

Невдовзі логічний розвиток подій спонукав до ліцензування освітніх ступенів «Магістра» (другого з предметної спеціальності 014.03. Середня освіта (Історія)) та «Доктора філософії» (третій освітньо-науковий рівень вищої освіти за спеціальністю 032 Історія та археологія). У 2014 р. завідувачем кафедри вперше став доктор історичних наук. До того ж удруге в історії існування кафедри це була жінка – професор **Вікторія Іванівна Абакумова**. Саме в цьому році кафедра була реорганізована і перейменована на кафедру історії, правознавства та методики навчання. В умовах соціальних змін та бойових дій на сході України конференції певний час не проводилися. Більше уваги зосереджувалося на акредитації освітніх програм. З вересня 2015 р. кафедра почала підготовку магістрів за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія), що сприяло започаткуванню освітньо-наукової програми «Історія та археологія» зі спеціальності 032 Історія та археологія.

У 2016 р. за ініціативи та підтримки ректора Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка доктора історичних наук, професора **Олександра Івановича Курка** науково-педагогічними працівниками кафедри було підготовлено пакет документів для відкриття аспірантури за спеціальністю 032 Історія та археологія галузі знань «Гуманітарні науки» (нової для університету спеціальності та галузі знань). На початку липня 2016 р. було видано наказ Міністерства освіти і науки України «Про ліцензування освітньої діяльності на третьому освітньо-науковому рівні» № 771 [95], за яким було видано ліцензію на здійснення підготовки аспірантів за такими спеціальностями: 011 Науки про освіту, 013 Початкова освіта, 032 Історія та археологія та 073 Менеджмент. З вересня 2016 р. на кафедрі розпочалася підготовка докторів філософії в галузі гуманітарних наук.

Наступного, 2017 р., було здійснено першу акредитацію спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія) за освітнім ступенем «Магістр». Одночасно в червні цього ж року відбувся перший випуск магістрів, які отримали кваліфікацію «Історик. Вчитель історії». А у вересні 2017 р. було здійснено перший набір до аспірантури. Отже, за короткий проміжок часу була вибудована

вертикаль за трьома освітніми рівнями вищої освіти: бакалавр, магістр та доктор філософії [2, с. 163].

Викладачі кафедри за перші два десятиліття ХХ ст. підготували й опублікували чотири монографії (В. І. Белашов, А. П. Гриценко), навчальний посібник із грифом МОН для вищої школи (автор – кандидат історичних наук, доцент **Олексій Андрійович Бакалець**), 22 методичні видання для середньої школи – хрестоматії та навчальні посібники. З фахівців кафедри в співпраці з Національною науковою сільськогосподарською бібліотекою НААН в 2016 р. було сформовано редакцію університетського фахового журналу «Історичні студії суспільного прогресу» (головний редактор – **О. І. Курок**), який одночасно входить до науко-метричної бази даних Index Copernicus. Під керівництвом викладачів-істориків щорічно видається збірник наукових праць молодих учених «Студентські історичні студії» [2, с. 163]. На кафедрі довгий час, пройшовши шлях від асистента до кандидата політичних наук (1997) і доцента (2002), працювала **Лариса Володимирівна Слінченко**, поєднуючи викладацьку діяльність з виконанням обов'язків проректора: з гуманітарної освіти та виховання (2002–2006) та з науково-педагогічної роботи (2006–2018). Також вона на громадських засадах довгий час працювала головним редактором університетської газети «Освітянські обрії». Починала вона свою викладацьку діяльність на кафедрі разом зі своїм чоловіком **Олександром Івановичем Задоянчуком** – кандидатом політичних наук (1999 р.), доцентом (2001), що також працював проректором. Творчий доробок Л. В. Слінченко відбито в низці наукових розвідок (навчальні посібники, статті, доповіді на міжнародних та всеукраїнських конференціях). За свою плідну багаторічну працю (вийшла на заслужений відпочинок у серпні 2023 р.) Л. В. Слінченко відзначена низкою державних та відомчих нагород. Серед них – орден княгині Ольги III ступеня (2009 р.), нагрудні знаки «Відмінник освіти України» і «Петро Могила», Грамота Верховної Ради України, Почесна Грамота Міністерства освіти і науки України, почесні грамоти голови Сумської обласної державної адміністрації та Сумської обласної ради. Окрім того, вона переможець щорічного міського конкурсу «Професіонал року» в номінаціях «Освіта» (2003 р.), «Подія року» (2009 р.) [2, с. 163].

Олександр Задоянчук народився 15 вересня 1959 р. в с. Кугаєвці Чемеровецького району (з 2020 р. – у Чемеровецькій селищній громаді Кам'янець-Подільського району) Хмельницької області в родині службовців). У 1966 р. вступив до першого класу Кугаєвецької середньої школи. Після її закінчення два роки навчався в Кам'янець-Подільському технічному училищі № 4 за фахом регулювальника радіоапаратури. Першим робочим місцем у липні – серпні 1978 р. стала посада регулювальника радіоапаратури заводу «Електроприбор» в Кам'янці-Подільському [8, арк. 3–5, 7].

У вересні 1978 р. вступив на відділення наукового комунізму філософського факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, який закінчив 1983 р. за спеціальністю «науковий комунізм». Рішенням Державної екзаменаційної комісії від 16 червня 1983 р. О. І. Задоянчуку було присвоєно кваліфікацію «філософ, викладач наукового комунізму» [8, арк. 6]. Потім місяць у вересні – жовтні 1983 р. працював секретарем комсомольської організації цеху № 06 радіолампового заводу ім. 60-річчя Жовтня у Вінниці. У жовтні цього ж року перейшов до Вінницької філії Київського торгово-економічного інституту на посаду старшого лаборанта кафедри марксизму-ленінізму, де працював до березня 1984 р. Завідувачем кабінету філософії Вінницького педінституту (станом на липень 1984 р.) працювала його дружина Лариса Володимирівна Слінченко [8, арк. 3–5, 33; 35]. У 1985 р. народилася старша донька Олександра, у 1990 – молодша донька Оксана [8, арк. 98–99].

Згідно з посвідченням Міністерства освіти Української РСР № 35 від 27.06.1984, що пред'являється в об'єктно для оформлення наказу, з 21 липня 1984 р. був направлений на роботу на посаду асистента кафедри марксизму-ленінізму за спеціальністю «науковий комунізм» [8, арк. 1–2, 9, 10]. Від самого початку діяльності в Глухівському державному педагогічному інституті ім. С. М. Сергєєва-Ценського проявив себе як дисциплінований працівник. Проводив семінарські заняття з історії КПРС на перших курсах ЗТФ та педфаку. Також читав лекційний курс та проводив семінарські заняття з наукового комунізму на IV та V курсах. У наступні роки розробив спецкурс «Критика буржуазних

концепцій та контрпропаганда». Був призначений куратором академічної групи, виконував обов'язки секретаря кафедри. Відразу проявив організаторські здібності, зокрема в організації студентів на сільськогосподарських роботах. Керував студентським науковим гуртком. Робота студентки Н. Є. Купчик «Філософський аналіз екологічної ситуації» була відзначена грамотою обкому ЛКСМУ. Пізніше був обраний членом комітету комсомолу інституту та секретарем комсомольської організації викладачів та співробітників, а також заступником голови ДОСААФ інституту. Відповідав за проведення кінолекторію. Читав лекції в складі політклубу для трудових колективів та в школах міста. Забезпечував проведення занять з пропагандистами Глухівського міського комітету КП України. З 1987 р. був обраний заступником голови студентського профкому.

Тема наукового дослідження О. І. Задоянчука – «Перетворення праці у першу життєву потребу – закономірність удосконалення розвинутого соціалістичного суспільства», яка затверджена кафедрою як тема дисертаційної роботи [8, арк. 11, 25, 27, 29–30]. Згідно з наказом ректора № 395 «асп» від 11 листопада 1986 р. він був зарахований до аспірантури без відриву від виробництва з 5 листопада 1986 по 5 листопада 1990 р. за спеціальністю «теорія наукового комунізму». Науковий керівник – П. К. Ситник. Тема дисертації пізніше була уточнена: «Соціальні фактори підвищення культури праці».

Перед цим він успішно склав кандидатські екзамени з марксистсько-ленінської філософії та іспанської мови, підготував дві публікації. Перша – «Питання патріотичного та інтернаціонального виховання на семінарському занятті в курсі наукового комунізму (з використанням прикладів партизанського руху в роки Великої Вітчизняної війни на Сумщині)» у співавторстві з І. В. Марущенко. Її було надруковано в збірнику «Виховання учнівської молоді на прикладі героїки партизанського руху Сумщини» (Глухів, 1985). Друга – тези доповіді «Революційний вплив Великого Жовтня на культуру праці» на обласній науково-теоретичній конференції «Великий Жовтень та прогрес людства» (Суми, 28–29 травня 1987 р.).

У травні 1987 р. був переобраний на посаду асистента кафедри марксизму-ленінізму [8, арк. 19–23]. Протягом 1988 р. вийшло ще дві праці – одноосібна «Соціалістична культура праці – творче уособлення марксизму» в книзі «Марксизм і сучасність», а також тези доповіді на обласній науково-теоретичній конференції 12–13 травня 1988 р. у співавторстві з Л. В. Слінченко «Карл Маркс про функції праці в житті суспільства» [8, арк. 31].

9 липня 1988 р. на засіданні кафедри марксизму-ленінізму Глухівського педінституту О. І. Задоянчука 13 голосами «за» було рекомендовано для обрання на посаду старшого викладача кафедри. Колеги відзначали досвід методичної, науково-педагогічної та виховної роботи у виші; навчання в заочній аспірантурі та наявність наукових публікацій зі спеціальності [8, арк. 34–40].

Старшого викладача О. І. Задоянчука наказом по Глухівському державному педагогічному інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського № 112-К від 31.08.1989 було звільнено з посади у зв'язку з переведенням до цільової аспірантури Київського ордена Леніна і ордена Жовтневої революції державного університету ім. Т. Г. Шевченка з відривом від виробництва (на період до 21 липня 1990 р.). Однак через виробничу необхідність викладача було відкликано з аспірантури на 4 місяці раніше – 21 березня 1990 р. [8, арк. 47–50, 53–54].

З проголошення незалежності України значно змінилися навчальні дисципліни кафедри суспільних дисциплін. О. І. Задоянчук разом із колегами (В. І. Белашовим [3; 6; 33, с. 17–18; 42, с. 141–142], В. В. Заїкою [10; 16, с. 72–73; 22, с. 30–31; 35, с. 77–78; 38, с. 147], М. Й. Заремським [48, с. 100–101; 91] та ін.) розробили нові курси [52, с. 141–142; 85, с. 12–13]. Зокрема, тепер він викладав курси «Проблеми теорії сучасного суспільства» та «Політологію» на факультеті підготовки вчителів початкових класів, дошкільному та технологічному факультетах. Розробив робочу програму та лекційний курс, систематично добирав літературу, розробляв плани семінарських занять, методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів, екзаменаційні питання з вищеназваних курсів [53, с.

15–16; 86, с. 11–12]. Зокрема, протягом 1991–1993 рр. було розроблено кодопозитиви з політології, а також програму здійснення контролю знань студентів з перших чотирьох тем політології за допомогою ЕОМ. Також керував секцією політології кафедри суспільних наук. У руслі комплексної науково-дослідницької теми інституту і кафедри займався дослідженням проблем підвищення ефективності навчання студентів. У цей час підготував перший розділ дисертаційного дослідження «Соціальні фактори підвищення культури праці» та зібрав матеріали для написання другого розділу.

Наказом по Глухівському державному педагогічному інституту імені С. М. Сергєєва-Ценського № 89-К від 24 листопада 1994 р. старший викладач О. І. Задоянчук був призначений на посаду заступника декана ЗТФ з 15 листопада 1994 р. на період стажування старшого викладача С. С. Медведя [8, арк. 63]. Починаючи з квітня 1998 р., О. І. Задоянчук тимчасово був призначений керівником виховного відділу на пів ставки на період хвороби Є. С. Панікарової. А вже з 4 травня цього року обійняв цю посаду на постійній основі. Завдяки своїм організаторським здібностям та відповідальному ставленню до посадових обов'язків менш ніж через місяць Олександр Іванович з 13 травня 1998 р. ректором В. Ф. Чирвою був призначений на посаду **проректора з виховної роботи** на громадських засадах [8, арк. 69–70].

1 жовтня 1999 р. О. І. Задоянчука, наказом по Глухівському державному педагогічному інституту імені С. М. Сергєєва-Ценського було переведено на посаду **проректора з гуманітарної та виховної роботи** та звільнено з посади 0,5 ст. начальника виховного відділу і залишено на посаді 0,5 ст. старшого викладача кафедри соціально-економічних дисциплін (до 1 липня 2000 р.). Ця посада була приведена у відповідність до назви однойменного управління Міністерства освіти України та рекомендацій методичного листа «Про актуальні питання виховання студентської молоді у вищих закладах освіти III–IV рівнів акредитації» (лист Міносвіти України від 06.02.1998 № 1/9-45). До цього посада називалась – проректор з позанавчальної та виховної роботи [8, арк. 71–73].

20 травня 1999 р. у спеціалізованій вченій раді К 26.001.41 Київського університету ім. Тараса Шевченка відбувся захист дисертації «Політичні аспекти становлення громадянського суспільства в Україні» на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. Науковий керівник – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри політичних наук Київського університету ім. Тараса Шевченка П. П. Шляхтун. Офіційні опоненти: доктор історичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри історії та політології Національного університету «Києво-Могилянська Академія» О. В. Гарань та кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри політології Київського університету імені Тараса Шевченка М. І. Обушний [61]. Вища атестаційна комісія України своїм рішенням від 10 листопада 1999 р. затвердила рішення спеціалізованої вченої ради Київського університету імені Тараса Шевченка про прилюдний захист дисертації Олександра Івановича Задоянчука та присудила науковий ступінь кандидата політичних наук зі спеціальності «політичні інститути та процеси» та видала диплом ДК № 004709 [8, арк. 74–79].

У цей період він забезпечував читання лекцій та проводив семінарські заняття з політології та основ конституційного права України на педагогічному, загальнотехнічному, дошкільному факультетах, факультеті української мови та літератури денної та заочної форм навчання. Постійно оновлював тексти лекцій з цих дисциплін відповідно до змін у чинному законодавстві та реформуванні політичної системи України [8, арк. 91].

Наказом по Глухівському державному педагогічному університету № 103 від 20 жовтня 2001 р. О. І. Задоянчук був переведений з 4 жовтня 2001 р. на посаду доцента кафедри соціально-економічних дисциплін на два роки – до початку жовтня 2003 р. Працюючи над темою «Політичні інститути громадянського суспільства та їх становлення в Україні», у травні 2001 р. брав участь у конференції державного управління при Президентові України «Формування громадянського суспільства в Україні». Також у співавторстві підготував до друку навчальний посібник «Політологія: опорні конспекти та практикум» для

студентів, що навчалися за ОКР «Молодший спеціаліст». Підготував три студентські роботи на щорічну наукову студентську конференцію [8, арк. 88–91].

Згідно з поданою заявою наказом по Глухівському державному педагогічному університету № 61 від 29 липня 2002 р. був переведений з посади проректора з гуманітарної та виховної роботи на посаду доцента кафедри соціально-економічних дисциплін з 30 червня 2002 р. [8, арк. 92–97]. Помер 25 жовтня 2002 р. [8, арк. 100].

На початку 2019 р. було посилено кадровий склад кафедри: до її роботи доєднався доктор історичних наук, професор **Віктор Степанович Прокопчук** [93; 97]. Цікавий життєпис талановитого педагога та вченого, який, як і наш університет, цьогогоріч відзначив ювілей. Він народився 20 липня 1944 р. (80 років тому) в с. Блищанівка Дунаєвецького району тоді Кам'янець-Подільської області. Родина мешкала там з давніх-давен, з 1896 р. дід Іван Якович, а згодом і батько Степан Іванович Прокопчуки працювали вчителями місцевої школи, започаткувавши династію педагогів. Батькові не судилося побачити сина, який народився через два місяці після того, як він пішов на фронт і загинув у боях за визволення Польщі [21, с. 182].

На долю Віктора, дитини війни, випали важкі часи повоєнної скрути: без батька, без його моральної й матеріальної підтримки. Навчався в місцевій семирічній школі, середню освіту здобув у Рахнівській десятирічці, за 6 км від Блищанівки. Після закінчення середньої школи протягом року працював завідувачем Слобідкоракнівської сільської бібліотеки, потім старшим піонервожатим Тернавської, учителем мови та літератури Кривчицької восьмирічних шкіл Дунаєвецького району. 1962 р. став студентом історико-філологічного факультету Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту (нині – Національний університет ім. Івана Огієнка). 1967 р. закінчив інститут з відзнакою і твердими намірами зайнятися науково-викладацькою діяльністю. Кілька місяців працював учителем історії Великояромирської середньої школи Городоцького району, звідки був призваний на строкову військову службу. Після демобілізації Віктор Прокопчук отримав місце вчителя історії Маківської середньої школи Дунаєвецького району, а невдовзі став директором цього закладу. Виявив організаторські здібності

в розбудові школи, упровадженні в навчально-виховний процес інновацій. 1970 р. на основі пошукової роботи створив перший на Дунаєвеччині сільський історико-краєзнавчий музей, за що був нагороджений Почесною грамотою Міністерства народної освіти УРСР [80, с. 88–89].

Трудове життя пов'язане переважно з освітою. Упродовж 20 років очолював відділ освіти Дунаєвецької райдержадміністрації і доклав чимало зусиль до перебудови шкільної системи на засадах національно-культурного відродження та українського державотворення. Брав активну участь у громадському житті. 1988 р. був призначений заступником голови Хмельницької обласної організації Українського фонду культури, того ж року пленум Українського фонду культури обрав його до складу центрального правління, а згодом і президії. 27 березня 1990 р. Віктор Степанович у складі хмельницької делегації брав участь у роботі установчого з'їзду, на якому постала Всеукраїнська спілка краєзнавців – спадкоємиця репресованого в 1930-ті роки Українського комітету краєзнавства. А 23 квітня 1992 р. з його ініціативи другою в Україні після Канівської була створена Дунаєвецька районна організація ВСК. У роботі установчої конференції в Дунаївцях узяли участь голова правління ВСК академік НАН України Петро Тимофійович Тронько та член-кореспондент НАН України дунаївчанин Федір Павлович Шевченко. 1993 р. В. С. Прокопчука було обрано членом правління ВСК та членом редколегії відновленого журналу «Краєзнавство». Дунаєвецька організація ВСК упродовж 1990-х – початку 2000-х рр. була провідною в краєзнавчому русі України [21, с. 182–183; 80, с. 90–91].

Водночас активно займався краєзнавчими дослідженнями, 1989 р. у львівському видавництві «Каменяр» опублікував першу свою книгу «Дунаївці», згодом побачили світ «Тернова стежка» (1991), «3 народних глибин: славетні подоляни» (1991), «Просвітителі з Поділля», «Стелися, зелений кудрявцю» (1992). Під науковим керівництвом академіка П. Т. Тронька підготував дисертаційне дослідження з історії краєзнавчого руху на Поділлі, яке успішно захистив 1994 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради в Інституті історії України НАН України і здобув науковий ступінь кандидата історичних наук. Видавши 1995 р. монографію «Краєзнавство на Поділлі: історія і сучасність», утвердився в наукових колах як теоретик і практик українського краєзнавства.

На той час у його творчому доробку вже було 8 окремих видань, більше 50 науково-краєзнавчих публікацій [21, с. 182–183].

У науковій діяльності Віктора Степановича визначилися такі головні напрями досліджень: історія краєзнавчого руху в Україні, літературне краєзнавство, церковна історія, зокрема діяльність Подільського єпархіального історико-статистичного комітету та його активних членів – краєзнавців XIX – початку XX ст. Й. Й. Ролле, Ю. Й. Сіцінського, П. М. Троїцького, М. І. Яворовського та ін. Згодом свій науковий пошук поширив і на західну українську діаспору, зокрема Австралію, Канаду. В. С. Прокопчук активно досліджує життя і діяльність на Поділлі й Волині династії Смотрицьких – Данила, Герасима, Мелетія, сприяв відкриттю в Смотричі двох меморіальних дощок на їх честь, музею, присвоєнню місцевій школі I–III ступенів імені Мелетія Смотрицького. Дунаєвецький районний відділ освіти за його пропозицією заснував премію імені М. Смотрицького, якої удостоїлось чимало відомих педагогів-гуманітаріїв, а також голова Всеукраїнської спілки краєзнавців (далі – ВСК) академік П. Т. Тронько, письменники-краєзнавці М. Н. Магера, А. В. Сваричевський.

Вагоме місце в науковій діяльності Віктора Степановича посідає регіоналістика, зокрема робота з підготовки і видання нарисів з історії населених пунктів краю в новій редакції. Він є автором історичних нарисів «Дунаївці» (1989), «Лисець» (1998) (у співавторстві), «Два села – одна доля» (2001) про рідну Блищанівку та сусідню Михайлівку на Дунаєвеччині, монографій «Дунаєвеччина: край і люди» (2013), «Селище Дунаївці в сузір'ї громад» (2019). Плідно працює в галузі персоналістики (книги «Професор М.П. Чорнобривий» (2003), «Заслужені працівники України – уродженці Дунаєвеччини» (2019), «Творці історії Подільського краю» (2021), «Славетні подоляни з духовного стану» (2024)), топонімики («Топоніми рідного краю» (1999), «Топонімічний словник Кам'янця-Подільського» (у співавторстві) (2014)), історії, теорії та методики шкільного краєзнавства [80, с. 91–93].

1 вересня 2004 р. Віктор Степанович перейшов на постійну роботу до Кам'янець-Подільського державного університету, в якому з 1996 р. за сумісництвом працював доцентом кафедри історії Східної Європи та археології. Протягом 2004–2015 рр. очолював одну з найбільших у системі вищої школи

університетську наукову бібліотеку, активно розбудовував її, дбав про оновлення і зростання фонду літератури, упровадження в її діяльність комп'ютерних технологій. Він виявив великий науковий інтерес до питань історії, теорії і методики бібліотечної справи, проблем бібліографознавства, виступив організатором кількох бібліотекознавчих конференцій всеукраїнського та міжнародного рівнів, зініціював і зредагував чотири випуски «Наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство», більше 20 біобібліографічних покажчиків серій «Постаті в освіті і науці» та «Хмельниччина краєзнавча», став співавтором історичного нарису історії університетської бібліотеки, колективної монографії «Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Хмельницька область» (2010), монографій (у співавторстві з О. Б. Айвазян) «Бібліотеки Поділля (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)» (2016) та «Бібліотечна справа на Хмельниччині (1920–2023)» (2024). У співпраці з Інститутом біографістики Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, зокрема доктором історичних наук, професором Т. І. Ківшар досліджував кам'янецький період бібліотечної та бібліографічної діяльності всесвітньо відомих бібліографів та бібліотекознавців С. О. Сірополка, Л. У. Биковського, М. І. Ясинського, опублікував низку наукових статей [21, с. 182–183; 80, с. 95–96].

Не менш плідно працював В. С. Прокопчук на посаді професора кафедри історії народів Росії і спеціальних історичних дисциплін, викладав декілька нормативних та спеціальних курсів, став автором низки навчальних посібників, зокрема «Шкільне краєзнавство» (2010), рекомендованого Міністерством освіти і науки України для використання в закладах вищої педагогічної освіти та загальноосвітніх школах України, методичних рекомендацій для студентів, науковим керівникам студентів, магістрантів та аспірантів з написання курсових, бакалаврських, дипломних, магістерських і дисертаційних робіт, частина з яких виконувалася в руслі його наукових інтересів, пов'язаних з історичним краєзнавством, видав монографії «Під егідою Українського комітету краєзнавства» (2004), «Історичне краєзнавство Правобережної України 30-х років ХХ – початку ХХІ ст.: від репресій, занепаду – до відродження, розквіту» (2005).

20 лютого 2009 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича захистив докторську дисертацію і здобув науковий ступінь доктора історичних наук за спеціальністю «історія України». Того ж року видав монографію «Інституціоналізація краєзнавчого руху Правобережної України 20-х років ХХ – початку ХХІ ст.» 20 січня 2011 р. Атестаційна колегія МОН України присвоїла йому вчене звання професора [21, с. 182-184].

А загалом науковий доробок професора Віктора Степановича Прокопчука наразі становить 78 окремих видань та 620 наукових праць, уміщених у наукових збірниках та журналах України, Австралії, Канади, Польщі та ін. країн.

Водночас В. С. Прокопчук продовжує залишатися відомим організатором і діячем краєзнавчого руху на Хмельниччині й в Україні. Він активно підтримував процес реформування Всеукраїнської спілки краєзнавців, з 1994 р. є її почесним членом. У 2008-2022 рр. виконував обов'язки заступника голови Хмельницької обласної організації НСКУ. Реалізації творчих планів Віктора Степановича сприяє також його активна участь у діяльності Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України при Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка в статусі заступника директора з наукових питань. Він є ініціатором низки пам'яткоохоронних акцій: присвоєння Великожванчицькій, Смотрицькій та Лисогірській загальноосвітнім школам Дунаєвецького району імен Героя Радянського Союзу М. С. Майдана, письменника-полеміста, вченого і церковного діяча Мелетія Смотрицького, письменника-земляка Івана Сварника, встановлення на Дунаєвеччині низки пам'ятників і пам'ятних знаків, відкриття музеїв, зокрема Дунаєвецького районного, Мелетія Смотрицького в смт Смотричі, Володимира Бабляка у Великому Жванчику, Івана Сварника в Лисогірці та ін. [80, с. 98–100].

Науково-педагогічна і краєзнавча праця Віктора Степановича відзначена званнями «Заслужений працівник народної освіти України» (1993), «Почесний член Всеукраїнської (національної) спілки краєзнавців» (1994), медаллю «За трудову доблесть», довічною стипендією Президента України, п'ятьма Почесними грамотами Міністерства освіти і науки України, знаками МОН України «Відмінник освіти України» (1990), «Петро Могила» (2008), всеукраїнськими преміями імені Героя України

академіка НАН України П. Т. Тронька Національної спілки краєзнавців України (2013), імені Михайла Петренка (2018) – автора вірша «Недоля», який завдяки музичній транскрипції дунаївчанина композитора Владислава Заремби став відомим романсом «Дивлюсь я на небо», обласними преміями імені Юхима Сіцінського (2004), імені професора І. С. Винокура (2015), імені професора Лева Баженова (2024), Почесними грамотами Хмельницької обласної ради та облдержадміністрації, Почесними грамотами Кам'янець-Подільської міської ради, Дунаєвецької районної ради та Дунаєвецької райдержадміністрації, ювілейною медаллю на відзнаку 25-річчя діяльності Українського фонду культури, а 2017 року – почесною відзнакою УФК «За подвижництво в культурі». 1999 р. Українська академія історичних наук обрала його своїм членом-кореспондентом, а 2018 р. – дійсним членом УАІН [21, с. 183–184; 80, с. 100–101].

У вересні 2020 р. кафедру історії, правознавства та методики навчання очолила кандидат історичних наук, доцент **Олена Анатоліївна Чумаченко**. Вона відразу інтенсифікувала роботу викладачів та здобувачів вищої освіти – майбутніх учителів історії та правознавства, увівши до освітнього процесу актуальні євроінтеграційні курси. 1 квітня 2021 р. вона була призначена директором Навчально-наукового інституту філології та історії університету. Завдяки Олені Анатоліївні на кафедрі у 2020–2023 рр. було реалізовано міжнародний проєкт Еразмус+ Модуля Жана Моне 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE «Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність». О. А. Чумаченко була академічним координатором проєкту, а членами робочої групи стали А. П. Гриценко, Л. В. Слінченко, а також здобувачі вищої освіти.

9 листопада 2020 р. відбувся перший захист першої випускниці аспірантури, що функціонує при кафедрі. Першим доктором філософії з **галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія в Глухівському педуніверситеті** стала **Світлана Михайлівна Базиль** – учителька історії та громадянської освіти Шосткинської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 12 Шосткинської міської ради. Захист дисертації на тему «Науково-технічний потенціал виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР у другій половині 1940-х – 1980-х роках» відбувся в разовій спеціалізованій вченій раді ДФ 26.373.002 у Національній

науковій сільськогосподарській бібліотеці НААН у м. Києві. Наукові керівники: В. М. Крижанівський, кандидат історичних наук, старший викладач кафедри та Н. П. Коваленко, доктор історичних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник сектору наукознавства Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки [98].

23 квітня 2021 р. вперше серед викладачів кафедри захистив дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук на тему «Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у процесі фахової підготовки» **Андрій Петрович Гриценко**. Захист відбувся в спеціалізованій вченій раді Д.56.146.01 Глухівського педуніверситету з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (голова – **Віра Панасівна Курок**, вчений секретар – **Наталія Миколаївна Ткаченко**).

П'ять місяців (квітень – серпень 2021 р.) обов'язки завідувача кафедри виконував кандидат філософських наук, доцент **М. Й. Заремський**. Три роки, з вересня 2021-го по вересень 2024 р., кафедру історії, правознавства та методики навчання очолював доктор педагогічних наук, доцент **А. П. Гриценко**.

У березні 2023 р. проходила акредитація освітньо-наукової програми «Історія та археологія» освітньо-наукового ступеня «Доктор філософії». Плідна робота викладачів, аспірантів, гаранта програми О. А. Чумаченко, завідувача кафедри А. П. Гриценка та всіх учасників фокус-груп дала гарний результат – сертифікат Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за № 4506 діє до 1 липня 2028 р.

У квітні 2023 р. наказом Міністерства освіти і науки України «Про рішення з питань присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань та внесення змін до наказів Міністерства освіти і науки України» від 27.04.2023 № 491 було затверджено березнєве рішення вченої ради Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка про присвоєння А. П. Гриценку вченого звання доцента кафедри історії, правознавства та методики навчання [96].

У 2023 р. кафедрі вдалося вийти на міжнародний науковий рівень, здобувши перемогу в конкурсі білатеральних наукових проєктів з проєктною пропозицією «Збереження культурної спадщини єврейського кладовища в Глухові Сумської області як єдиного єврейського некрополя на сході України засобами цифрової гуманітаристики». Науковим керівником спільного українсько-ізраїльського науково-дослідного проєкту є Андрій Петрович Гриценко. Проєкт реалізовується упродовж 2023–2024 рр. на виконання Програми наукового і технологічного співробітництва між Урядом України та Урядом Держави Ізраїль від 22.12.2015 [27, с. 45–47; 55].

Водночас колектив кафедри продовжує традиції науково-просвітницької діяльності попередників. Наступна науково-практична конференція, що мала статус всеукраїнської, відбулася через 9 років – у листопаді 2022 р. До першого збірника наукових праць учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні питання дослідження вітчизняної історії та викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ» [1] (голова редакційної колегії – доцент А. П. Гриценко, співголова – доцент О. А. Чумаченко), увійшли публікації, що охоплюють актуальні аспекти дослідження вітчизняної історії в умовах трансформацій гуманітаристики, а також стосуються практичного досвіду пілотування навчально-методичних матеріалів у пілотних 5-х класах Нової української школи у 2021/2022 н. р. та питань викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ [1; 53, с. 16–17].

Перша Всеукраїнська онлайн-конференція «Актуальні питання дослідження вітчизняної історії та викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ» проходила за партнерства науковців Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, Донбаського державного педагогічного університету та Національного заповідника «Глухів».

До роботи всеукраїнської науково-практичної конференції долучилося 114 учасників з України, Польщі та Ізраїлю. Серед

учених представлені матеріали 9 докторів наук, 2 наукових співробітників та 34 кандидатів наук. Важливим внеском в обговорення актуальних питань стали напрацювання 13 учителів-практиків. Про перспективи розвитку порушеної на конференції тематики свідчила участь 11 аспірантів та 42 здобувачів вищої освіти – майбутніх науковців та педагогів. Географія учасників конференції в Україні була представлена 13 областями та м. Києвом [1, с. 3–4].

У квітні 2023 р. в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка було започатковано проведення всеукраїнської науково-практичної конференції «Глухівські історико-філософські читання пам'яті Валерія Белашова, Мечислава Заремського, Віктора Заїки та Юрія Коваленка». За редакцією доктора педагогічних наук, доцента А. П. Гриценка було видано збірник наукових праць [15], що стосувалися актуальних аспектів вивчення ролі особистості в дослідженні історичного минулого; філософії освіти та ролі філософа в закладі вищої освіти; освіти й сучасного історико-філософського виховання тощо.

Ідея проведення такого наукового заходу зародилася влітку 2022 р. як данина пам'яті відомих науковців, викладачів, які багато десятиліть працювали в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. Це знаний історик, археолог, дослідник, прекрасний викладач та автор наукової концепції «Глухівського періоду в історії Гетьманщини» доцент Валерій Іванович Белашов [3; 6; 28, с. 2; 41, с. 141–142; 42; 43, с. 4]. Також серед видатних викладачів кафедри історії, правознавства та методики навчання Глухівського вишу, безперечно, автор ґрунтовних напрацювань з дослідження історії Глухівщини XVII–XX ст., які вже стали надбанням вітчизняної історіографії та визнаються дослідниками історії Глухівського краю, Віктор Володимирович Заїка [10; 16, с. 72–73; 18, с. 4; 19; 20; 22, с. 29–30; 35, с. 77–78]. Представником філософської школи Глухівського закладу вищої педагогічної освіти також був кандидат філософських наук, доцент Мечислав Йосипович Заремський [23, с. 4; 44, с. 2; 45; 50, с. 4; 51; 91]. Цей сумний список втрат знаних науковців та видатних людей 2023 р. поповнив викладач кафедри Юрій Олександрович Коваленко – видатний український учений, історик, археолог, учасник місії «Чорний тюльпан», краєзнавець,

музикант, штабсержант Збройних сил України, учасник російсько-української війни, що загинув 14 березня 2023 р. під час російського вторгнення в Україну [15, с. 3].

Перша Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Глухівські історико-філософські читання пам'яті Валерія Белашова, Мечислава Заремського, Віктора Заїки та Юрія Коваленка» проходила за партнерства науковців Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Українського державного університету імені М. П. Драгоманова, Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, Донбаського державного педагогічного університету, а також Національного заповідника «Глухів» та Національного заповідника «Гетьманська столиця» [15, с. 3; 53, с. 16].

У всеукраїнській науково-практичній конференції взяли участь 114 учасників. Серед учених представлені матеріали понад 20 докторів наук, понад 30 кандидатів наук, докторів філософії та наукових співробітників. Важливим внеском до обговорення актуальних питань стали напрацювання 12 вчителів-практиків. Географія учасників конференції в Україні представлена 11 областями та м. Києвом [15, с. 3; 53, с. 16–17].

У подальшому ці дві всеукраїнські наукові-практичні конференції стали традиційними: у листопаді 2023 р. – «Актуальні питання дослідження вітчизняної історії та викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ», а у квітні 2024 р. – «Глухівські історико-філософські читання» з перспективою проведення їх у подальші роки.

26 липня 2024 р. викладачі та аспіранти кафедри долучилися до Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільні трансформації в умовах війни росії проти України: виклики часу і завдання краєзнавців (до 80-річчя доктора історичних наук, професора Віктора Степановича Прокопчука)», яка проходила у м. Хмельницькому в приміщенні Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту за сприяння президента та в. о. ректора цього ЗВО доктора історичних наук, професора Юрія Васильовича Телячого. Співорганізатором цієї представницької конференції став також і Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра

Довженка (співголова оргкомітету та редколегії – О. І. Курок) [103].

Важливим напрямом роботи кафедри є підготовка кадрів вищої кваліфікації. Так, 7 лютого 2024 р. відбувся успішний захист дисертації асистентки кафедри **Наталії Миколаївни Петренко**, 27 червня 2024 р. ще однієї аспірантки – **Богдани Вікторівни Карабін**, також на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія [106]. В обох докторів філософії науковим керівником був старший викладач кафедри, кандидат історичних наук **Віталій Михайлович Крижанівський**. Головою разових спеціалізованих рад із захисту дисертації був доктор педагогічних наук, доцент **Андрій Петрович Гриценко**. Рецензентами згаданих дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності «Історія та археологія» були доктор історичних наук, професор **Віктор Степанович Прокопчук** та кандидат історичних наук, доцент **Олена Анатоліївна Чумаченко**. Наразі ведеться підготовка дисертацій до захисту й інших аспірантів кафедри історії, правознавства та методики навчання.

Також 13 серпня 2024 р. відбулося ще одне засідання разової спеціалізованої ради із захисту чергової дисертації на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 Історія та археологія **Олексієм Олександровичем Остапчуком** – аспірантом кафедри. Науковим керівником був ректор Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка **Олександр Іванович Курок**. Безперечно, важливу роль у захисті відіграли члени спеціалізованої вченої ради ДФ 56.147.019, які були опонентами: доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії і культури України та спеціальних історичних дисциплін Університету Григорія Сковороди в Переяславі **Валентина Костянтинівна Молоткіна**, доктор історичних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи Запорізького національного університету **Юрій Олегович Каганов**, а також голова спеціалізованої ради доктор педагогічних наук, доцент **Андрій Петрович Гриценко**, а також рецензенти: доктор історичних наук, професор кафедри **Віктор Степанович Прокопчук**, кандидат історичних наук, доцент **Олена Анатоліївна Чумаченко**.

Нині на кафедрі працюють доктор педагогічних наук, доцент **Андрій Петрович Гриценко** (директор Навчально-наукового інституту філології та історії з вересня 2024 р.), доктор історичних наук, професор **Віктор Степанович Прокопчук**, а також кандидат історичних наук, доцент **Олена Анатоліївна Чумаченко** (завідувач кафедри з вересня 2024 р.), кандидат філософських наук, доцент **В'ячеслав Олексійович Артюх**, кандидат історичних наук, старший викладач **Віталій Михайлович Крижанівський**, доктор філософії, старший викладач **Наталія Миколаївна Петренко**, асистенти **Ігор Олександрович Федоров**, **Анжеліка Анатоліївна Голуб** та **Марина Василівна Мінченко**, а також старший лаборант кафедри **Світлана Олексіївна Мисник**.

Кафедра здійснює підготовку здобувачів вищої освіти за трьома рівнями вищої освіти та забезпечує реалізацію чотирьох освітніх програм. На першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях вищої освіти – за предметною спеціалізацією 014.03. Середня освіта (Історія та громадянська освіта). На третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти забезпечується підготовка докторів філософії за освітньо-науковою програмою «Історія та археологія» галузі знань 03 Гуманітарні науки. Також на другому (магістерському) рівні вищої освіти ведеться підготовка фахівців за ОПП «Історія» з цієї ж галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Список використаної літератури та джерел

1. Актуальні питання дослідження вітчизняної історії й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ : збірник наукових праць / редкол.: Гриценко А. П., голова, Чумаченко О. А., співголова та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2022. Вип. 1. 234 с. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1852> (дата звернення: 10.11.2023).
2. Альманах університетської слави: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (1874–2019) / гол. редактор О. І. Курок. Суми : ПВП «Видавничий дім «Еллада», 2019, 195 с.
3. Белашов Валерій Іванович: життєпис, наукова і педагогічна діяльність: до 75-річчя від дня народження / укладачі: А. П. Гриценко, О. А. Чумаченко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 77 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).
4. Белашов В. І. Історіографічна традиція та джерельна база вивчення історії педагогічного університету імені Олександра Довженка

(1874–2014 рр.). Історичні студії історичного прогресу : збірник наукових статей. Вип. 2. Глухів, 2014. С. 39–51.

5. Белашов В. І. Ляшко Іван Михайлович: людина, педагог, дослідник. Історичні студії суспільного прогресу : електронний науковий журнал / редкол.: Курок О. І. (гол.), Гирич Я. М. (заст. гол.), Крижанівський В. М. (відп. ред.). 2014. Випуск 1. С. 116–117. URL: <http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/19.pdf> (дата звернення: 23.03.2023).

6. Валерій Іванович Белашов (1949–2022) : біобібліогр. покажчик / керівник вид. проекту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко, С. П. Жукова, О. А. Чумаченко, О. Ф. Белашова. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 68 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1959> (дата звернення: 10.11.2023).

7. Відійшов у вічність викладач Глухівського національного педуніверситету. Глухів.info. URL: <https://hlukhiv.info/vidijshov-u-vichnist-vykladach-gluhivskogo-natsionalnogo-peduniversytetu/> (дата звернення: 23.03.2023).

8. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (далі – ВА ГНПУ). Особова справа викладача (далі – ОСВ) Задоянчука Олександра Івановича (100 аркушів).

9. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа викладача Скірка Юрія Івановича (121 аркуш).

10. Віктор Володимирович Заїка. Національний заповідник «Глухів». 3 листопада 2020 р. URL: <http://nz-hlukhiv.com.ua/novini/viktor-volodimirovich-zayika.html> (дата звернення: 23.03.2023).

11. Віктор Володимирович Заїка (1957–2020) : біобібліогр. покажчик / керівник вид. проекту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, О. Я. Заїка. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 60 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1957> (дата звернення: 11.04.2024).

12. Гирич Я. М. Історико-культурна спадщина україно-російського прикордоння: досвід трьох наукових конференцій. Історичні студії суспільного прогресу. 2014. Випуск 2. С. 120–130. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/240>

13. Гирич Я. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літери П, Р, Т, У, Ф, Ц, Ч, Я). Історичні студії суспільного прогресу. 2017. Вип. 5. С. 180–217. URL: <http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/020hyrbio05.pdf> (дата звернення: 23.03.2023).

14. Глухів і Глухівщина в історії українського національного відродження (Творча спадщина родини Марковичів): матеріали наукової конференції, 28–29 травня 1998 р., м. Глухів] / за загальною редакцією

Ю. С. Шемшученка; упорядники: В. І. Акуленко, Н.В. Артикуч. Київ : Ін Юре, 1999. 234 с.

15. Глухівські історико-філософські читання пам'яті Валерія Белашова, Мечислава Заремського, Віктора Заїки та Юрія Коваленка / редкол.: А. П. Гриценко, голова; О. А. Чумаченко, співголова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 1. 174 с. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1946> (дата звернення: 10.11.2023).

16. Голуб А. Віктор Заїка – видатна особистість у історії міста Глухова Сумської області. Глухівські історико-філософські читання : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 71–74. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2919> (дата звернення: 11.04.2024).

17. Григорій Львович Сапітон (1901–1954) : біобібліогр. покажчик до 70-річчя від дня смерті / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).

18. Гриценко А. Відомий історик, краєзнавець та громадський діяч. До річниці пам'яті. Глухівщина. 2023. № 43. С. 4.

19. Гриценко А. Віктор Заїка – історик, науковець, викладач, журналіст, краєзнавець та громадський діяч Глухівщини. Глухів.city. 2023. 26 жовтня. URL: <https://hlukhiv.city/blogs/320995/viktor-zaika-istorik-naukovec-vikladach-zhurnalyst-krayeznavec-ta-gromadskij-diyach-gluhivschini> (дата звернення: 10.11.2023).

20. Гриценко А. Вийшло видання до 3-ї річниці смерті відомого глухівського історика Віктора Володимировича Заїки. Глухів.Info. 2023. 27 жовтня. URL: <https://hlukhiv.info/vyjslo-vydannya-do-3-yi-richnytsi-smerti-vidomogo-gluhivskogo-istoryka> (дата звернення: 10.11.2023).

21. Гриценко А. Віктор Степанович Прокопчук – знаний історик, дослідник питань пам'яткоохоронної діяльності та краєзнавчого руху. Сіверянський літопис. 2024. № 4. С. 182–184. URL: <https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/494> (дата звернення: 10.09.2024).

22. Гриценко А. Глухівський дослідник срібного віку Віктор Заїка. Глухівські історико-філософські читання : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 28–33. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2905> (дата звернення: 11.04.2024).

23. Гриценко А. Глухівський філософ. Пам'яті Мечислава Йосиповича Заремського. Тиждень. 2023. № 23 (1252). 8 червня. С. 4.

24. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Глухівський учительський інститут: філософські засади заснування та функціонування. Культурологічний альманах. 2023. № 2. С. 157–162. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.21> (дата звернення: 11.04.2024).

25. Гриценко А. Директорство Григорія Сапітона у Глухівському учительському інституті. Глухівські історико-філософські читання : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 24–28. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2904> (дата звернення: 11.04.2024).

26. Гриценко А. П., Курок О. І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі ХХ–ХХІ століть. Освіта і наука ХХІ століття : матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів (м. Глухів, 4 травня 2022 р.). 2022. С. 48–49.

27. Гриценко А. П. Дослідження Глухівського єврейського кладовища в рамках спільного українсько-ізраїльського науково-дослідного проєкту в 2023–2024 роках. Наука та освіта в умовах війни: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (23–24 травня 2024 року, м. Глухів). Глухів, 2024. С. 44–48.

28. Гриценко А. Дослідник глухівського періоду в історії Гетьманщини. 20 липня минула річниця смерті доцента Глухівського національного педагогічного університету Валерія Івановича Белашова. Глухівщина. 2023. № 29 (28099). 27 липня. С. 2.

29. Гриценко А. Дослідник «Срібного віку» Віктор Заїка. Сумський історичний портал. 2023. 5 листопада. URL: <https://history.sumy.ua/research/article/9780-hrytsenko-andrii-doslidnyk-sribnoho-viku-viktor-zaika.html> (дата звернення: 10.11.2023).

30. Гриценко А. Дослідник «Срібного віку». До 3-ї річниці з дня смерті відомого глухівського історика Віктора Заїки. Тиждень. 2023. № 44 (1273). 2 листопада. С. 4.

31. Гриценко А. Дослідник «Срібного віку» Віктор Заїка: До 3-ї річниці з дня смерті відомого глухівського історика. Глухів.Info. 2023. 26 жовтня. URL: <https://hluhiv.info/doslidnyk-sribnogo-viku-viktor-zayika-do-3-richnytsi-z-dnya-smerti-vidomogo-gluhivskogo-istoryka/> (дата звернення: 10.11.2023).

32. Гриценко А. П., Курок О. І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі ХХ–ХХІ століть. Освіта і наука ХХІ століття : матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів (4 травня 2022 р., м. Глухів). Глухів, 2022. С. 48–49.

33. Гриценко А., Голуб А. Історична школа «Глухівського періоду в історії Гетьманщини» В. І. Белашова. Глухівські історико-філософські читання : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін.]. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 16–21. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2902> (дата звернення: 11.04.2024).

34. Гриценко А. П. Історія впровадження методики використання інформаційних ресурсів у практику навчання історії у вітчизняних школах на рубежі ХІХ–ХХ ст. Сіверщина в історії України : зб. наукових праць. Вип. 7.

Київ – Глухів : Центр пам'ятокознавства НАН України і УТОПІК, 2014. С. 249–252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sviu_2014_7_62 (дата звернення: 11.04.2024).

35. Гриценко А. Краєзнавча діяльність історика Віктора Заїки. Перші краєзнавчі читання в пам'ять професора Лева Баженова : матеріали всеукр. наук.-практ. конференції (02 червня 2023 р., м. Хмельницький) / редкол.: Ю. В. Телячий (гол.), Н. І. Сарай (заступник гол.), С. В. Маркова (заступник гол.) та ін. Хмельницький : ХКТЕІ, 2023. С. 76–79.

36. Гриценко А. П. Матеріали до біобібліографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр. (Доповнення)» / керівник вид. проекту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).

37. Гриценко А. Наукова діяльність Миколи Павловича Стожка. Глухівські історико-філософські читання : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 36–40. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2909> (дата звернення: 11.04.2024).

38. Гриценко А. П. Некрологи. Пам'яті Віктора Володимировича Заїки. Сіверянський літопис. 2023. № 6. С. 147. URL: <https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/413/356> (дата звернення: 11.04.2024).

39. Гриценко А. Пам'яті Григорія Львовича Сапітона (1901–1954) – директора Глухівського учительського інституту. Сіверянський літопис : науковий журнал. 2024. № 3 (177). С. 172.

40. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Особливості викладання історії та релігійного виховання в Глухівському учительському інституті (1874–1917 рр.). Культурологічний альманах. 2023. Вип. 3. С. 119–125. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.3.16> (дата звернення: 11.04.2024).

41. Гриценко А. Пам'яті Валерія Івановича Белашова (1949–2022). Сіверянський літопис. 2023. № 3. С. 141–142. URL: <https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/353/299> (дата звернення: 10.11.2023).

42. Гриценко А. Пам'яті Валерія Белашова, дослідника «Глухівського періоду в історії Гетьманщини». Глухів.city. 2023. 20 липня. URL: <https://hlukhiv.city/blogs/300863/pamyati-v-i-byelashova-doslidnika-gluhivskogo-periodu-v-istorii-getmanschini> (дата звернення: 10.11.2023).

43. Гриценко А. Пам'яті видатного історика. До першої річниці смерті доцента Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Валерія Івановича Белашова. Тиждень. 2023. № 29 (1258). 20 липня. С. 4. 2023. № 30 (1259). 27 липня. С. 4.

44. Гриценко А. Пам'яті глухівського філософа. До 1-ї річниці смерті М. Й. Заремського. Глухівщина. 2023. № 23 (2813). 8 червня. С. 2.

45. Гриценко А. Пам'яті глухівського філософа. До 1-ї річниці смерті М. Й. Заремського. Глухів.Info. 2023. 10 червня. URL:

<https://hlukhiv.info/pam-yati-gluhivskogo-filosofa/> (дата звернення: 10.11.2023).

46. Гриценко А. Пам'ять про дослідника дослідника «Глухівського періоду в історії Гетьманщини». До річниці смерті Валерія Белашова. Сумський історичний портал. 2023. 9 серпня. URL: <https://history.sumy.ua/research/article/9745-hrytsenko-andrii-pamiat-pro-doslidnyka-hlukhivskoho-periodu-v-istorii-hetmanshchyny.html?fbclid=IwAR0ELH4YrVwErzfiSgXUfei8osIamO1qS3E9AwzC8e1nDbmF-ZIFz9h1Aww> (дата звернення: 10.11.2023).

47. Гриценко А. П., Ащаулова Т. А. Порівняльна характеристика соціального статусу та рівня життя викладачів Глухівської чоловічої гімназії та Глухівського учительського інституту в 1870-х – 1900-х роках. Сумський історико-архівний журнал. 2022. № XXXIX. С. 26–32. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2022.i39.p.25 (дата звернення: 11.04.2024).

48. Гриценко А. Постать видатного глухівського філософа Мечислава Заремського. Глухівські історико-філософські читання : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 99–103. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2929> (дата звернення: 11.04.2024).

49. Гриценко А. П., Чумаченко О. А., Прокопчук В. С. Початковий період кампанії ліквідації неписьменності на Сумщині у 20-х роках ХХ ст.: агітація за грамотність, заохочення до навчання та ідеологічний чинник (за документами Державного архіву Сумської області). Сумський історико-архівний журнал. 2022. № XXXVIII. С. 48–56. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/88629> (дата звернення: 11.04.2024).

50. Гриценко А. Презентація біобібліографічного покажчика «Мечислав Йосипович Заремський (1951–2022)». Глухівщина. 2023. № 24 (2814). 15 червня. С. 4.

51. Гриценко А. Річниця смерті глухівського філософа. До 1-ї річниці смерті М. Й. Заремського. Сумський історичний портал. 2023. 19 червня. URL: <https://history.sumy.ua/research/article/9711-hrytsenko-andrii-richnytsia-smerti-hlukhivskoho-filosofa.html> (дата звернення: 10.11.2023).

52. Гриценко А. П. Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990-х роках. Сіверщина в історії України : збірник наукових праць. 2022. Вип. 15. С. 140–147. URL: https://nz-hlukhiv.com.ua/wp-content/uploads/sivershuna/sivershuna_2022.pdf (дата звернення: 10.11.2023).

53. Гриценко А. П., Курок О. І. Традиція проведення науково-практичних конференцій з історії у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова; Н. М. Ткаченко, А. А. Голуб, М. В. Мінченко, С. О. Мисник, Н. М. Петренко. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 13–

22. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2224> (дата звернення: 11.04.2024).

54. Гриценко А. П. Святкування 50-річчя від дня створення Глухівського учительського інституту у 1924 році. Наука та освіта в умовах війни: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (23–24 травня 2024 року, м. Глухів). Глухів, 2024. С. 49–52.

55. Гриценко А. П., Ащаулова Т. А. Управлінці Глухівського учительського інституту (1874–1991 рр.). Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації : матеріали VI міжнародної наукової конференції (8–9 грудня 2023 р., м. Суми). У 2-х ч. Ч. 1. Суми : ФОП Цьома С. П., 2024. С. 75–79.

56. Гриценко В. Діяльність євреїв у Глухівському педагогічному інституті. Глухівські історико-філософські читання : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 84–88. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2924> (дата звернення: 11.04.2024).

57. Гриценко В. Постать директора глухівського педагогічного технікуму Платона Горілого. Глухівські історико-філософські читання : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 94–96. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2927> (дата звернення: 11.04.2024).

58. До 70-річчя Валерія Івановича Белашова. Історичні студії суспільного прогресу : електронний науковий журнал / редкол.: О. І. Курок (гол.), О. А. Чумаченко (заст. гол. ред.), В. М. Крижанівський (відп. ред.). 2019. Випуск VII. С. 246–250. URL: http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/do_70-richchya_valeriya_ivanovycha_byelashova.pdf (дата звернення: 23.03.2023).

59. Жежера В. Заїки живуть в одній хаті півтораєта літ. Газета по-українськи. 3 жовтня 2007 р. URL: https://gazeta.ua/articles/people-newspaper/_zayiki-zhivut-v-odnij-hati-pivtorasta-lit/184788 (дата звернення: 23.03.2023).

60. Задоянчук О. І. Політичні аспекти становлення громадянського суспільства в Україні : автореферат дис. ... канд. політ. наук. Київ, 1999. 16 с.

61. Збереження історико-культурних надбань Глухівщини : матеріали першої наук.-практ. конф. (18 квітня 2002 р.) / Держбуд України, Глухівська міська рада, Державний історико-культурний заповідник у м. Глухові, Глухівський краєзнавчий музей; ред. кол. В. І. Белашов, С. П. Жукова, В. В. Заїка, Ю. О. Коваленко. Глухів : РВВ ГДПУ, 2002. 103 с.

62. Збереження історико-культурних надбань Глухівщини : матеріали другої науково-практичної конференції (17 квітня 2003 р.) / Держбуд України, Державний історико-культурний заповідник у м. Глухові;

ред. кол.: акад. НАН України, докт. юрид. наук, проф. Ю. С. Шемшученко (голова), д-р юрид. наук В. І. Акуленко, доц. В. І. Белашов, С. П. Жукова (відповідальний секретар), В. В. Заїка, д-р іст. наук, проф. Г. Д. Казьмирчук, Ю. О. Коваленко, канд. пед. наук, проф. О. І. Курок, д-р філол. наук, проф. К. М. Тищенко. Глухів : РВВ ГДПУ, 2003. 122 с.

63. Збереження історико-культурних надбань Глухівщини : матеріали третьої науково-практичної конференції (16 квітня 2004 р.) / Держбуд України, Державний історико-культурний заповідник у м. Глухові; ред. кол.: акад. НАН України, д-р юрид. наук, проф. Ю. С. Шемшученко (голова), д-р юрид. наук В. І. Акуленко, доц. В. І. Белашов, С. П. Жукова (відповідальний секретар), В. В. Заїка, д-р іст. наук, проф. Г. Д. Казьмирчук, Ю. О. Коваленко, канд. пед. наук, проф. О. І. Курок, д-р філол. наук, проф. К. М. Тищенко. Глухів : РВВ ГДПУ, 2004. 170 с.

64. Збереження історико-культурних надбань Сіверщини : матеріали четвертої науково-практичної конференції (21–22 квітня. 2005 р.) / Держбуд України, Державний історико-культурний заповідник у м. Глухові; ред. кол.: акад. НАН України, д-р юрид. наук, проф. Ю. С. Шемшученко (голова), д-р юрид. наук В. І. Акуленко, доц. В. І. Белашов, С. П. Жукова (відповідальний секретар), В. В. Заїка, д-р іст. наук, проф. Г. Д. Казьмирчук, Ю. О. Коваленко, канд. пед. наук, проф. О. І. Курок, д-р філол. наук, проф. К. М. Тищенко. Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. 236 с.

65. Історико-культурна спадщина Глухівщини : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції, присвяченої 1000-літтю м. Глухова. (27–28 жовтня 1992 р.) / ред. кол.: Белашов В. І. (голова), Гурець М. П., Заїка В. В. та ін.; Глухівський державний педагогічний університет імені С. М. Сергєєва-Ценського. Глухів : Кролевецька райдрукарня, 1992. 113 с.

66. Історико-культурні надбання Сіверщини в контексті історії України : матеріали п'ятої науково-практичної конференції (18–19 травня 2006 р.) : збірник наукових праць / Держбуд України, Державний історико-культурний заповідник у м. Глухові ; ред. кол. С. А. Слесарєв (голова), С. П. Жукова, Ю. О. Коваленко, доц. В. І. Белашов, В. В. Заїка, М. П. Гурець. Глухів : РВВ ГДПУ, 2006. 240 с.

67. Історія Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка : курс лекцій для здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» / автор-упорядник: доц. А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 128 с.

68. Історія і сучасність педагогічної освіти в Україні : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції, присвяченої 120-літтю Глухівського педагогічного інституту і 100-річчю з дня народження його випускника О. Довженка (25–26 жовтня 1994 року). Глухів, 1994. 97 с.

69. Календар знаменних дат і подій історії Глухівщини: 2023 рік. Довідкове видання (електронне видання) / автор-упорядник: Андрій Гриценко. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. 78 с. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2484> (дата звернення: 11.04.2024).

70. Кириченко А. В. Історія Глухівського учительського інституту 1874 по 1924 роки : біобібліогр. покажчик до 150-річчя з часу заснування університету / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко; В.М. Крижанівський. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с.(«Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).

71. Крижанівський В. М. Викладачі Глухівського інституту (1874–1924 рр.) : біобібліографічний словник. Глухів ; Кропивницький, 2017. 95 с.

72. Крижанівський В. М. Історія в системі навчальних дисциплін Глухівського учительського інституту (1874–1914 р.). Сіверщина в історії України : збірник наукових праць. Київ–Глухів, 2017. Вип.10 С. 310–312.

73. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1924–1941 рр.». Історичні студії суспільного прогресу. Глухів, 2018. Вип. 6. С. 112–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2018_6_13 (дата звернення: 11.04.2024).

74. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» Історичні студії суспільного прогресу. 2014. Вип. 2. С. 99–112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2014_2_16 (дата звернення: 11.04.2024).

75. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літера «К»). Історичні студії суспільного прогресу. 2015. Вип. 3. С. 113–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2015_3_16 (дата звернення: 11.04.2024).

76. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літери Л, О). Історичні студії суспільного прогресу. Глухів, 2016. Вип. 4. С. 149–158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2016_4_16 (дата звернення: 11.04.2024).

77. Крижанівський В. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літери С, Ш, Х, Ю). Історичні студії суспільного прогресу. Глухів, 2017. Вип. 5. С. 311–333. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2017_5_23 (дата звернення: 11.04.2024).

78. Крижанівський В. М. Спогади родини Полярушів про Глухівський педагогічний інститут (1964–1972 рр.). Історичні студії суспільного прогресу. 2014. Вип. 1. С. 88–94. URL: <http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/14.pdf> (дата звернення: 23.03.2023).

79. Курок О., Гриценко А. Крижанівський В., Чумаченко О. Глухівський інститут в 1917–1924 рр.: між дерусифікацією та українізацією. Сіверянський літопис. 2023. № 1. С. 37–43. DOI: <https://doi.org/10.58407/litopis.230105> (дата звернення: 11.04.2024).

80. Курок О. І., Гриценко А. П. Глухівський період наукової школи історика Віктора Степановича Прокопчука. Суспільні трансформації в

умовах війни росії проти України: виклики часу і завдання краєзнавців (до 80-річчя доктора історичних наук, професора Віктора Степановича Прокопчука): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 26 липня 2024 р.) / редкол.: Ю. Телячий (гол.), О. Реєнт (співгол.), В. Філіпчук (співгол.), О. Курок (співгол.) та ін. Хмельницький : ФОП Стрихар А.М., 2024. С. 88 – 105.

81. Курок О. І., Гриценко А. П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. Сіверщина в історії України : зб. наукових праць. Вип. 13. Київ – Глухів : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2020. С. 233–237.

82. Курок О., Гриценко А. Заснування Глухівського учительського інституту. Актуальні питання дослідження вітчизняної історії й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова; О. А. Чумаченко, співголова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2022. Вип. 1. С. 19–23.

83. Курок О., Гриценко А., Прокопчук В. Ліквідація неписьменності 20–30-х років ХХ століття як соціальний та політичний проєкт радянської влади: філософський аспект. Сумський історико-архівний журнал. 2023. № XL. С. 12–18. URL: doi.org/10.21272/shaj.2023.i40.p.12 (дата звернення: 11.04.2024).

84. Курок О. І., Гриценко А. П. Організація фахової підготовки майбутніх педагогів у Глухівському учительському інституті у 1870-х роках. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. 2022. Вип. 50. № 3. Ч. 1. С. 12–24. URL: <https://drive.google.com/file/d/182VCBkC9-qYdkoz1j2mGgLebtmGkpLdo/view> (дата звернення: 11.04.2024).

85. Курок О., Гриценко А. Славні ювілеї Глухівського національного педагогічного університету в 2024 році. Глухівські історико-філософські читання : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 11–15. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2906> (дата звернення: 11.04.2024).

86. Курок О. І., Гриценко А. П. Традиції історико-філософської школи Глухівського університету: роль персоналій в її розвитку. Глухівські історико-філософські читання пам'яті Валерія Белашова, Мечислава Заремського, Віктора Заїки та Юрія Коваленка : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, ; О. А. Чумаченко, співголова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 1. С. 10–14.

87. Магар М. Валерій Белашов – автор книги. Народна трибуна: Глухівська міськрайонна газета. 1992. № 63 (10688). 10 жовтня. С. 1–2.

88. Матеріали Всеукраїнської науково-освітньої конференції «Історіографічна спадщина науки історії України (погляд з кінця ХХ століття)», присвяченої 300-річчю народження Якова Марковича, 130-

річчю народження Михайла Грушевського, 60-річчю існування Інституту історії України НАН України (грудень 1996 р., м. Глухів). Київ–Глухів : Інститут історії України НАН України, 1996. 104 с.

89. Матеріали наукової конференції, присвяченої 250-річчю з дня народження композитора М. С. Березовського / Глухівська міська рада народних депутатів, Глухівський держ. пед. ін-т; ред. кол.: В. І. Белашов, В. В. Заїка. Глухів, 1995. 48 с.

90. Матеріали науково-практичної конференції на тему «Розвиток освіти і культури України в XVII–XIX ст.», 22–23 листопада 1999 р. / ред. кол. В. І. Белашов та ін.; Глухівський держ. педагогічний ін-т ім. С. М. Сергєєва-Ценського. Глухів, 1999. 64 с.

91. Мечислав Йосипович Заремський (1951–2022) : біобібліогр. покажчик / керівник вид. проекту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, І. М. Заремська. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 48 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1958> (дата звернення: 11.04.2024).

92. Микола Павлович Стожок (1923–2003) : біобібліогр. покажчик до 100-річчя з дня народження та 20-річчя з дня смерті / керівник вид. проекту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 68 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2182> (дата звернення: 11.04.2024).

93. Пам'яткоохоронна робота в закладах загальної середньої освіти : навчально-методичний посібник / укладачі: В. С. Прокопчук, А. П. Гриценко. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. 146 с. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2066>

94. Помер Валерій Белашов. Сумський історичний портал. 2022. 22 липня. URL: <https://history.sumy.ua/news/9579-pomer-valerii-bielashov.html> (дата звернення: 28.03.2023).

95. Про ліцензування освітньої діяльності на третьому освітньо-науковому рівні. Наказ МОН № 771 від 04.07.16 року. Сайт osvita.ua. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/51762/

96. Про рішення з питань присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань та внесення змін до наказів Міністерства освіти і науки України. Наказ Міністерства освіти і науки України від 27.04.2023 р. № 491. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-rishen-atestacijnoyi-kolegiyi-ministerstva27042023>

97. Прокопчук В. С., Гриценко А. П. Пам'яткоохоронна робота в закладах загальної середньої освіти : навчально-методичний посібник. 2-ге видання, доповнене. Суми : ФОП Цьома С. П., 2024. 136 с.

98. Разові спеціалізовані ради. Офіційний сайт Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук

України. URL: <https://dns.gb.com.ua/diyalnist/naukova-diyalnist/razovi-specializovani-vcheni-radi/>

99. Сіверщина в контексті історії України. Збірник наукових праць : матеріали шостої науково-практичної конференції (17–18 травня 2007 р.) / Держбуд України, Державний історико-культурний заповідник у м. Глухові; ред. кол. С. А. Слесарєв (голова), С. П. Жукова, Ю. О. Коваленко, доц. В. І. Белашов, В. В. Заїка, М. П. Гурець. Суми : Видавничий дім «Еллада», 2007. 214 с.

100. Сіверщина в історії України. Збірник наукових праць : матеріали сьомої науково-практичної конференції (23–24 жовтня 2008 р.) / Міністерство регіонального розвитку та будівництва України, Державний історико-культурний заповідник у м. Глухові, Міністерство освіти і науки України, Глухівський державний педагогічний університет ім. О. Довженка; ред. кол. С. А. Слесарєв (голова), С. П. Жукова, І. В. Мошик, Ю. О. Коваленко, В. І. Белашов, В. В. Заїка. Суми : Видавничий дім «Еллада», 2008. 228 с.

101. Сіверщина в історії України : збірник наукових праць / С. А. Слесарєв (голова ред. кол.), В. І. Белашов, С. П. Жукова, В. В. Заїка, С. Ю. Зозуля, Ю. О. Коваленко, І. В. Мошик / Національний заповідник «Глухів», Центр пам'яткознавства НАН України і Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Випуск 2. Київ–Глухів : Аспект - Поліграф, 2009. 224 с.

102. Сіверщина в історії України : збірник наукових праць / І. В. Мошик (голова), С. І. Білокінь, Г. В. Боряк, А. П. Гриценко, С. Ю. Зозуля, Г. Д. Казьмирчук, Ю. О. Коваленко, В. М. Крижанівський, О. І. Курок, Н. О. Мірошніченко, К. М. Тищенко, О. А. Чумаченко, Т. В. Чухліб, С. П. Жукова (відповідальний секретар) / Національний заповідник «Глухів»; Інститут історії України Національної академії наук України; Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Випуск 16. Ніжин : Вид-во ПП Лисенко М. М., 2023. 211 с. URL: http://nz-hlukhiv.com.ua/wp-content/uploads/sivershuna/sivershuna_2023.pdf (дата звернення: 10.11.2023).

103. Суспільні трансформації в умовах війни росії проти України: виклики часу і завдання краєзнавців (до 80-річчя доктора історичних наук, професора Віктора Степановича Прокопчука) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 26 липня 2024 р.) / редкол.: Ю. Телячий (гол.), О. Реєнт (співгол.), В. Філіпчук (співгол.), О. Курок (співгол.) та ін. Хмельницький : ФОП Стрихар А. М., 2024. 510 с.

104. Сущенко Микола Васильович. Україна молода. 2006. № 7. 14 січня. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/593/116/21482> (дата звернення: 23.03.2023).

105. У Глухові відійшов у вічність викладач-історик Валерій Белашов. Всі Суми.com. 2022. 21 липня. URL: <http://www.vsisumy.com/news/osvita/u-gluhovi-vidiyshov-u-vichnist-v> (дата звернення: 29.03.2024).

106. У Глухові пішов з життя депутат, викладач, історик... Глухів.info. 25 жовтня 2020 р. URL: <https://hlukhiv.info/u-gluhovi-pishov-z-zhyttya-deputat-vykladach-istoryk/> (дата звернення: 23.03.2023).

107. Успішний захист дисертації зі спеціальності 032 Історія та археологія в університеті. Офіційний сайт Навчально-наукового інституту філології та історії Глухівського НПУ ім. О. Довженка. URL: <http://nnifi.gnpu.edu.ua/uspishnyi-zahyst-dysertatsii-zi-spetsialnosti-032-istoriia-ta-arkheolohiia/> (дата звернення: 10.09.2024).

108. Чирва В. Ф. Глухівський педінститут – найстаріший педвуз України. Історіографічна спадщина науки історії України (погляд з кінця ХХ ст.) : матеріали всеукраїнської науково-освітньої конференції (грудень 1996 р.). Київ, 1996. С. 77–79.

109. Чирва Володимир Федорович. Книга педагогічної слави України. URL: <http://kps-ua.net/2010/sumska/chirva-volodimir-fedorovich> (дата звернення: 15.04.2024).